

TEATER

NR. 1 JAANUAR 1938

KREDIIT PANK

Asutatud 1907. aastal

PEAPANK

Tallinn, Suur Karja tänav 20

Osakonnad:

Haapsalu, Hiiu-Käina, Narva, Petseri, Pärnu, Türi, Viljandi, Võru

AKTSIASELTS

„EESTI PABER“

TALLINNAS

- JUHATUS, Lai tn. 11 — tel. 438-96
- ÜLDTELEFON, „ „ 11 — „ 438-97
- MÜÜGIOSAKOND, „ „ 11 — „ 438-98
- LADU, Vene tn. 29 — „ 438-99

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

MÖÖBEL

asutustele ja kodudele tellige
mööblitehaselt

A/S. „MASSOPRODUKT“

TALLINN, TARTU M. 73, TEL. 308-96

K. A. RÜTMAN & Ko.

TALLINN

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

N. K.

Reserveeritud

*Moodsaid käekotte
ostate soodsa hinnaga*

F-ma A. Brandmann

A. Nurmse

*Tallinn, Harju t. 36
Telefon 444-03*

Reserveeritud

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Kasutage patareid

„URANIA“

mis on valmistatud parimast
materjalist asjatundjate juhatusel

Moodsaid villaseid ja siidkleidiriideid
soovitab kõrges kvaliteedis

U/Ü. „KUDUR“

Tallinn, Veerenni 29

Reserveeritud

EESTI AKTSIA-SELTS

C. SIEGEL

TALLINN, LAI 27

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

FOTO-, RAADIO- ja MAJANDUS-

TARVETE ARI

FOTRA

Tallinn, Vana-Posti 8

Tel. 476-24

Igasugused
fototarbed

J. OINAS

Tallinn, Pikk 3, telef. 431-29

Karusnaha parkimise
ja värvimise tooted

Pargitakse ja värvitakse
igasuguseid karusnahku

Reserveeritud

Ojü Riieturite
Ühiskaubamaja

„R ü k“

Tallinn, Suur Karja 19
Telefon 455-77

Soovitab sügishooajaks uudiseid
kodumaa ja inglise vabrikulist kos-
tüümi-, ülikonna- ja mantliriideiks

Tartu, Aleksandri tänav 5
Telefon 16-20

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Saateks viiendale aastakäigule

Käesoleva numbriga algab ajakiri „TEATER“ oma viiendat aastakäiku. „TEATRI“ ilmuma hakates paljud meist kahtlesid, kas suudetakse Eestis teatrikunsti eriajakirja välja anda enam kui üks aasta... Nüüd alustame juba viiendat aastakäiku, rikkalike kogemustega ja parimate lootustega. On tähtsündinud erksaamate teatrihuviliste pikkade aastate unistus — omada oma ajakiri. Tarvitseb vaid meenutada, et ilma eriajakirjata oleksid teatrikuisimused, näitlejate loominguksed saavutused, dekoraatorite töö jne. vaevalt leidnud nii laialdast, mitmekülgset ja süstemaatilist käsitlemist ja jäädvustamist kui nüüd „TEATRI“ veergudel. Eriti on see maksev maakonnateatrite suhtes, kelle tööd tunti enne ainult oma linna piirides. Nüüd kõneldakse nende viljakast loomingust üle maa. Samuti on „TEATER“ hea eduga aidanud tutvustada eesti teatrikunsti saavutusi ka välismail.

„TEATRI“ püsiv ilmumine on parimaks tunnistuseks meie teatrielu sisulisest tasemest ja stabiilsusest. „TEATER“ ei ole riinakaajakiri, kaugele ette tunginud löögirühm, kes võib kaotada sideme keskusega ja kaduda, ta on vaid üks lüli meie pidevalt arenevast ja väärtuslikule tasemele jõudnud teatrikultuuri vaimsest rindest. Eesti teatrite ja eesti kunstimeelse teatripubliku ühine tahe ja ergas vaimne huvi on kannud „TEATRI“ ja annud talle sisulise palge. Tänu Kultuurkapitali Nõukogu, Näitekunsti Sihtkapitali Valitsuse ja kõigi eesti teatrite järjekindlale toetusele on „TEATER“ suutnud endale luua ka tugeva majandusliku aluse ja soetada kindla tellijate kaadri, mis suureneb aasta-aastalt.

„TEATER“ on püüdnud olla ajakirjaks, kus arutatakse ja selgitatakse alataasa areneva teatrikultuuri nõudeid ja arenemissuundi kodu- ja välismaal ning kus leiab süstemaatilist käsitlemist eesti omateatri probleem ja sisuline rakendus. Ja kuna meie väikerahvana ei suuda välja anda eri ajakirja teatritegelasile ja teatripublikule, on „TEATRI“ tulnud ühtaegu rahuldada ja teenida mõlemate huve ja soove. Oleme varemgi rõhutanud, et mitte ükski tihe kontakt teatri ja näitekirjanduse, vaid niisama tihe ja südamlik side teatri ja publiku vahel on teatritöö edukuse, täisverelisuse ja elujõulisuse aluseks. Ja seepärast osasaamine ühise ajakirja kaudu vastastikutest huvidest ja soovidest ei ole münuseks üldises töös, vaid liidab teatritegelased ja publiku kokku ühiseks teatrihuviliste pereks. Senised saavutused ja eesti teatrikultuuri ajalooline areng kinnitavad, et need seisukohad vastavad tegeleku elu nõudeile.

Uuel aastal „TEATER“ jätkab oma tööd endises suunas, süvendades ja süstematiseerides oma senist tihedat kontakti ja osavõtmist oma rahva ühiskondlikust ja vaimsest elust ja püüdes kõigiti kaasa aidata eesti teatrielu intensiivsustamisele, teatrikultuuri ulatuslikumaks levikuks ja ta taseme tõstmiseks.

ED. REINING

Jaanuaris 1938. a.

A. H. Tammsaare kirjanduslik looming

A. H. Tammsaare 60 eluaastat, sellest 37 aastat kirjanduslikku loomingut, moodustab Eesti uuema kultuuriloo läbilõike. Siin ei ole tegemist ainult ühe kirjaniku ja selle loominguga; siin ei kergi meie ette ainult üks ja teine, väiksem ja suurem, kõrgema ja vähem kõrgema väärtusega teos, vaid ühelt poolt A. H. Tammsaare kirjanduslik areng pöördub tagasi ikka samade elementide ulatuslikuma töötlemise juure, varasemate eskiiside kasutamisele suurteks kompositsioonideks, teiselt poolt annavad rohkenevad ja rikastuvad motiivid ta teostes peaosas sellest, mis on huvitanud ja liigutanud suurt osa Eesti ühikonnast, kuid see rahvuslik konkreetsus on esitatud üldinimlikkuse mõttikas. See annab läbilõike ka kogu eesti kirjanduslikust arengust.

Eesti satiiri hiilgavaimate lehekülgede hulka kuulub „Kärbse“ kangelase Andres Meriheina viiekümnenda sünnipäeva pühitsemise eellugu. Tuttav Kulno peab Meriheina sünnipäeva ettevalmistuseks kokkukutsutud koosolekul pika kõne ja paneb lõpuks ette „Rahvusliku Kultura Liidu“ juure asutada ühise kapitali, mida enne lugupeetud juubilaril surma tarvitada ei tohiks. Loodetavasti koguneb selleks kurvaks, kuid paratamata silmapilguks üsna kenake ümarik summa, mis kadunu mälestuse jäädvustamiseks palju olstarbekamalt võimaldaks kui ükskõik missugune või ükskõik kui suur abiraha“. Siis hääletab ta ise oma ettepaneku vastu ja teatab, et ta tegi ainult nalja. Ja siis pühitsetakse sünnipäeva eelõhtul suure koduse pidulikkusega, kuni täiskilutud toa täisjoonud magajate und häirib varahommikul saatkond: „Rahvusliku Kultura Liidu president, karskuseseltsi ajutine president ja kaks alatist liiget“ „tulid lugupeetud kirjanikku ja luuletajat Andres Meriheina tema viiekümnendal sünnipäeval tervitama, temale seltskonna lugupidamist teatama ja soovima pikka iga ning õnne. Nad tulid tõsiste ja auväärt nägudega, mis vastaksid käesoleva pilgu pühalikkusele“.

Meil on põhjust nüüd meele tuletada, mispärast Andres Merihein ei olnud valmistanud õnnesoove vastu võtma. „Mitte et tal õnnesoovid ja käepigistused oleksid vastumeelt, et ta rõõmu ei tunneks sätendavatest silmadest, liigutatud meeltest, siseiselt õigustatud ilusatest sõnadest. Ei, seda mitte! Aga ta teadis, kui temale avalikkuse ees peaks lähenetama, siis teevad seda ainult need, kes teda ja keda tema vahest kunagi pole huvitanud, liigutanud ega mõistnud, mõista tahtnudki. Õlitatud nägudega, salvsõnad keelele, tulevad need, kelle osavõtmine saab piinaks, austamine mõnituseks, kiitus pilkamiseks, meelitussõnad nukraks irooniaks ja kelle kruvitud õnnesoovidele pead vastuseks otsima piinava häbitundega sepiitsetud tühje sõnu, kui ei taha talitada viisakuseta. Nad tulevad ehk mustis ülikondis, sabakuubedeksi, torukübarad käes, nad tulevad seltskonnapärase kummarduste ja kõnekäänudega, nagu ainult selleks, et veel kord toonitada, kes on nemad ja kes on tema, Andres Merihein... Nüüd tulevad need, kellele tema ise ja tema tööd ükskõik on olnud, tööd, millede eest veel praegugi ajuti peab hoiatama. Eks ei ole pidanud ta ikka kõrval seisma, nurka surutud nende siseteadlikust ettetükkivusest, kel eestkostjaks on koolitunnistus või ainult suurem sissetulekki.“

Ei tahaks Andres Meriheina meeleolusid nüüd A. H. Tammsaarel, olgugi et väga paljud asjaolud praegugi neid põhjustavad!

2.

A. H. Tammsaare viimaste aastate looming oma määratu populaarsusega, otse ületamatu loetavusega ja isegi dramatiseeritavusega on varjutanud pisut õigustamatult ta varasemat produktiooni. „Tõde ja õigust“ tunneb igaüks, „Tõe ja õiguse“ viis köidet on Sannamehe monumendilgi toeks autori küünarnukile, A. H. T. on saanud väga laiades hulkades peaaegu ainult „Tõe ja õiguse“ autoriks. Tahame meiegi tühustada seda kogukat romaani, kuid see ei tohiks vähendada A. H. T. eelmiste perioodide väärtust, olgugi et ta on teatud perioodide teoseid hiljem kasutanud eskiisidena tulevatele teoseile, nende juure tagasi pöördunud ja kokku sulatanud mitmed ja mitmed eeltööd-episoodid suure tervikusse. Sest 1900. aastal alustatud triikis avaldatud kirjanduslik looming on osutunud kolmekümne seitsme aasta jooksul mitmekesiseks ja moodustab mitu mõnes suhtes erinevat perioodi. Siin on need eepilised novellid, objek-

tiivsed, plastilised, nagu „Kuresaare vanad“, „Kaks paari ja üksainus“, „Tähtis päev“ ja „Vanad ja noored“. Siin omandavad ta novellid juba süvenenumat ühiskondlikku ja psühholoogilist sisu nagu „Rahaauk“ või „Uurimisel“. Kuid sellele teatud viisil eelperioodile järgneb seeria psühholoogilisi novelle, mida ei saa pidada millekski vähe- maks kui uueks eesti kirjandusloos. Need on aa. 1908—1917 avaldatud novellid „Pikad sammud“, „Noored hinged“, „Üle piiri“, „Kärbes“ ja pisut teise ainealaga, lüürilisem, hapramate meeleoludega novell „Varjundid“.

Mitte sellepärast, et esimesed neist novellidest äratasid ägeda vaidluse „posi- tiivsuse“ ja „negatiivsuse“ teemal — olgugi et seegi seab huvitavaid paralleele praegustele pseudokirjanduslikele tembeldamistele ja vaidlustele. A. H. T. andis selles novelliseerias Eesti ühiskonnast vaidlematult põlvneva juurtetu noore kuju, omataolise „meicaja kangelase“. „Oli nagu oleksid T. valmimatud kehvikharitlased olnud ainult näilisel kergemeelsed tundeinimesed, mõtete ja sõnadega mängides võimetud võitma raskuse vaimu ummikut“ (Gustav Suits, Biograafiline leksikon). Sest alles A. H. T. pärastiste romaanide najal on võimalik läheneda ikka enam ka küsimusele, mispärast need üliõpilased murduvad, mispärast nad, vastolus kogu ümbrusega, ei suuda ega ta- hagi kasvada ühiskonda, olgu siis seda uueks kujundada püüdes või selle senisest vormi- st endale sobivaid elemente valides. On nii, et hilisem Indrek Paasi traagika on sama laadi kui üliõpilasnoveleid rohkearvuliste tegelaste tragikoomika: siirdumine ühest ühiskondlikust miljööst teise, külapoiis linnastumine koos hariduse omandamisega on neelund nii palju energiat, et on võimatu ühtlase, tegeva, rahuloleva isiku kujunemine. Alla kriipsutamata on antud vähimasti vihjetega hingeliste elamuste ühiskondlik põh- jendus ega ole tegemist ainult erandinimestega, vaid juba teatud kultuuriloolises epoh- his tüübiliste noortega, kes moodustavad küllap edasi samuti eri joontega vanad, üldse erijoontega ja pooläpardunud linnaühiskonna.

3.

Tarvitseb ehk otsida üleminekuna psühholoogilistest novellidest hilisemale pro- duktsioonile episoodi, siis seda on üksikud katsed arutleva laadiga või fantastiline- analüütiline novell „Pöialpoiss“ (1922). Kuid mitte vähem tähelepanevad on A. H. T. arutlused mitme välise sündmuse puhul, olgu sõjaküsimuse ümber koondatud „Sõja- mõtted“ või üldühiskondliku laadiga „Sic transit...“ Igatahes on A. H. Tammsaare mõtlemislaadi võtmeina nii üks kui teine artikliteraamat niisama tähtis kui on „Keelest ja luulest“ A. H. T. kui kirjandusinimese, kirjandusemõistja avastajaks. Viimse võima- luseni skeptiline, teadlik uusaegse tsivilisatsiooni hukatuslikkusest on kumbki neist aja- leheartiklite raamatuid. See on humanisti skeptitsism, millele omajao on annud hiljem toitu Spengleri „Öhtumaa langus“.

Kuid püüde psühholoogilisest analüüsist selgejooneliste kujude poole lööb samal ajal läbi. Romaan „Kõrboja peremees“ (1922) on uudne, olgugi mitte erandlik nähtus eesti kirjanduses oma „tugeva isiku“ kujutamise ja talupojamiljöös. Oli varem Vildel inimene oma tahtevabaduses piiratud, oli Kitzbergil tugev isik otse saatusega seotud, siis ei ole ka Tammsaare Katku Villu absoluutselt vaba; kuid teda ei seo seevõrra olustik, ümbrus, sotsiaalsed olukorrad, mis määravad naturalistlikel kir- janikel nende elutee, vaid siin on tegemist eesti kirjanduses selles ulatuses esmakord- selt esitatud tõuvalikuga, mis määrab tegevuse ja isikute saatuse. Katku Villu ja Kõrboja Anna kuuluvad kokku oma tõulistelt omadustelt ja oma teadlikelt püüetelt, kuid neid takistab miski, see miski, mis ei avaldu kaugeltki seevõrra Villu kohuse- tundes Sauna Eevile, vaid on juba üleolekuinstinkt. „Kõrboja peremees“ on suur instinktide romaan, sest selles tugevate isikute ja selgete kujude, talu- pojajaliku igapäevuse ja enese makspanekut taotlevate erandinimeste konflikt annab Vana-Greeka dramati vääriva draamatilise konflikti.

Meile paistab: kui A. H. T. ei oleks pärast „Kõrboja peremeest“ midagi kirjuta- nud, siis ei tohiks me hinnata teda ei varasemate realistlike novellide ega hilisemate psühholoogiliste resp. üliõpilasnoveleid järgi, vaid „Kõrboja peremees“ moodustaks A. H. T. loomingu kolmanda perioodi, tugevama, kirglikuma, kuid ühtlasi tahaksin öelda, teaduslikuma, zooloogilisema eelmistest.

4.

Ometi tuntakse A. H. Tammsaaret peamiselt „Tõe ja õiguse“ autorina! Ometi on see romaan raamatukogude ja teatridramatiseeringute kaudu saanud äärmiselt laia- de rahvastikihtide lemmikuks! Ja kes ei oleks sellest viiekõitelisest romaanist leidnud seda, mis talle parimini sobib!

F. Sannamees: reljeef A. H. Tammsaare monumendil Albus

Tõsi, „Tõde ja õigus“ ei vasta kaugeltki täies ulatuses pealkirja mõttele. Ootaksime esimest raamatut kätte võttes talupoegade pikaldast ja visa vabastusvõitlust feodaalhärrade vastu läinud sajandi viimsel veerandil, nagu romaan märgib endale tegevusaja; tahaksime tutvuda teises raamatus mitte ainult härra Mauruse puumaja sise-eluga, vaid ka sajandivahetuse eesti väikekodanluse suure enesemääramise võitlusega saksakeelse kodanluse vastu või teadlikumaid algeid keisrivõimu vastasest käärimisest; kolmandast osast tahaksime suuremat läbilõiget 1905. aastast, teisest ärkamisajast, nagu seda on suure õigusega nimetatud; tahaksime neljandas ja viiendas köites näha ja tunda linna ja maa ühiskondlike klasside omavahelisi käärimisi ja lõikumisi, lähenemisi ja kaugenemisi... Seda kõike mitte leides tuleb paratamatult pettuda ja piirduda eeskätt isikuroomaaniga, Vargamäelt linna katsesarvede poolt kaostatõmmatud Indrekuga, kel elu lõpuni kõlab kõrvus meloodia mingist võrast, kaunimast maailmast, romantikuga meie ajal. Ja siiski: „Tõde ja õigus“ on eesti suur epopöa. Läinud sajandist päris meie päevadeni annab ta mitte niipalju üldist läbilõiget kogu ühiskonna arengust kõige tüübilisega kui, vastuoksa, juhusliku ja isegi erandlikuga. Sest lõppeks esimene köide on Indreku romantikuhinge tekkimise eellugu, ta alateadvuse kujunemine talumiljões, teine köide kõige muu kõrval rajab ta uue saatuse, kolmas viib ta vastuollu ümbrusega, ja vastuollu just revolutsiooniaegse ümbrusega, neljandas köites satub Indrek lõplikult vastuollu kodanliku seltskonnaga, kogu ühiskonnaga, oma perekonnaga — selleks, et viiendas köites tabada selgemini oma kauaseid segaseid meloodiaid uduselt-kaugest maailmast, otsekui „elule lähemale“ minnes tõusta uude ellu, otsesemasse, sügavamasse kui on olnud senine piiratud elu.

Romantiline idee, romantiline põgenemine elust, kuid realistlike vahenditega, meisterteosena just realistlikus kujutamises. Ja kui palju otse „liigseid“ episoode valatud kujudega sisaldab viis paksu köidet, kui palju plastiliselt viimisteldud kujusid esineb nende köidete jooksul igast ühiskondlikust klassist ja mitmekümne aasta kestusega

F. Sannamees: reljeef A. H. Tammsaare monumendil Albus

ühiskondlikul taustal! Mis sest, et siin üks ja teine episood ja kuju on tüübilisuses küsitav, mis sest, et vahete-vahel romaan kaob omaette episoodideks. Oma ulatusliku ideestiku ja kujude plastilisusega on esimese ja viienda kõite monumentaalsus otse ületamatu.

„Tõe ja õiguse“ järele saame ainult mööda minnes mainida kaht vähema ulatusega romaani — „Elu ja armastus“ ja „Ma armastasin sakslast“.

5.

Niisama õigustamatu kui on A. H. T. tundmine ainult „Tõe ja õiguse“ järgi ja ta psühholoogiliste novellide ignoreerimine, on ka ta draamateoste mittetundmine. Õige, A. H. T. on loonud seni ainult kaks draamateost: piiblainelise „Juuditi“ (1921) ja satiirilise Eikuskila miljööga „Kuningal on külm“ (1936).

Esimene neist saab Fr. Tuglase väga õige otsuse: „Tervikuna on Tammsaare draama huvitav ja väärtuslik teos. Ta oluline tunnus on soliidsus ja küpsus. See Tammsaare esimene dramaatiline katse ja esimene katse üldse eesti näitekirjandusse üldinimlikke aineid tuua on õnnestunud.“ (Kriitika IV, lhk. 208.)

Vaadeldgem „Juuditi“ pisut lähemalt.

„„Juuditi“ peamotiiviks on naise ürginstinkt: iha elu edasi anda, lapsi sünnitada. Juba novelli „Kärbes“ lõpetas Tammsaare sama motiivi viitava paatosliku mõtisklusega, võrreldes naist sigitust ootava maaga; „Juuditis“ areneb eelmise teose lõppakord vapustavaks kurbmänguks.“ (M. Sillaots, Eesti Kirjandus, 1928, I.)

„Juuditi“ ainet on A. H. T. kaua hoidnud ja selle eest hoolitsenud. Kuivõrra piibli aine on antud algupärasel kujul, ei ole seevõrra tähtis kui Juuditi raamat on annud dramaatilise aine, tõuke draama loomiseks, põhjustanud kangelast lahtimõten- damise, skeptilise suhtumise kangelasekultusesse üldse. Ei tarvitse käsitleda „Juuditi“

piibliainelisena, kuivõrra draama Juuditi mõistmine põikab kõrvale piibli antud kujust. Kui juba Martin Luther avaldas arvamist, et Juuditi lugu „sobib väga raskesti pühakirja lugudega, iseäranis Jeremia ja Esra raamatutega, mis näitavad, kuidas Jeruusalemi ja kogu maa hävitati ja selle järele jälle vaevaga üles ehitati“, kui siis juba usuisa suhtub kahtlusega Juuditi kangelasteosele, mis pidi siis sundima A. H. Tammsaaret — nagu mitutki muud kirjanikke — enam kinni pidama Juuditi-legendist. Sellest tekkis tammsaarelik draama, skeptiline ja vaimukas, ühe kangelase paljastamine kõige armerumalt, kuid seda enam inimese vallandamine kangelase koorest ja naise päästmine rahvuskangelase raudrüüst.

Kes kõneleb nii kui vastab Juudit, vaga ja viisipärane lesknaine, Petuulia peavanema Osiasse kosimisele:

„Kohatu aja valisid, Osias, et olla inimene. Tänapäev ei vaja Iisrael inimesi, vaid kangelasi, tänapäev peab mees ja naine kõik võima, kui ei taha, et läheb hukka Iisrael ja tema ise ühes Iisraeliga.“

See on kangelase fraas. Kuid selle lämmatab varsti alistumine Olovernese nimelc, Olovernese kuulsuse võlule:

„Jah, Olovernese nimi ei anna enam kellelegi rahu, varsti räägitakse temast müüri sees niisama sagedasti nagu müüri taga. Raske on inimestel Olovernese nimele vastu seista, kui nad kuulevad teda nii sagedasti.“

Näeme, kuidas kord-korralt Iisraeli päästmise motiiv taganeb lapsesaamise iha ees; tunneme, kuidas Juudit ei lähe Olovernese vastu vaenasena, vaid ta imetlejana. Sama tõuvaliku element, mis pärastpoole — umbkaudu samal ajal tekkinud — „Kõrboja peremehe“ Annal on ainuvalitsev, esineb ka siin Juuditiil. Naine tahab last, kuid mehelt, kes on tema silmis kõrgemal kui ümbrus. Olovernes, maadevallutaja, „kangelane“, peab andma talle lapse, ja pettumus peab olema ränk, kui tõelisel kokkusaamisel Olovernes tahab olla temale lapseks, tahab ainult tema steriilseid kallistusi.

Hilisema pihtimise kohaselt Juudit oli tapnud oma mehegi sigimatuse pärast. Ta tappis Olovernese ainult viimase tagasihoidlikkuse pärast.

Tõsi, Juuditi „naiselik“ kangelastegu saab seda reljeefsemaks Nimetu esiletoomisega: see tahtis Olovernest tappa, kuid katse äpardumisel muutub Olovernese austajaks ja sõbraks. Juuditi areng on vastupidine, sest siin mängib kaasa seksuaalne „müsteerium“.

Lõppidee: see on reljeefne nagu Oscar Wilde'i „Readingi vangla ballaadi“ tees — keda armastatakse, see tapetakse, armastatu tapetakse ühel või teisel viisil. Juudit ütleb:

„...Ära puutu mind, olen roojane: tapsin ainukese, keda armastasin.“

Ja elutark Siimeon vastab:

„Siis pidi see armastus olema suur, sa pidid teda väga armastama. Meie ikka tapame neid, keda armastame, sest armastus toob viha ja suur armastus toob tulise viha.“

Õige, Juuditi isiku mõistmisel on olulise tähtsusega ta ülimuslikkus, ta varanduslik muretus, ta kuuluvus paremasse seisusse. Sest kui palju autor ei tahakski siin esitada ürgnaiselikku, päris mõistetavaks muutub draama ikkagi alles teatud sotsiaalse tõlgitsuse abil. Ei ole juhuslik Juuditi ülimuslikkuse allakriipsutamise kogu esimese vaatuse jooksul. Suur kontrast: ühel pool näljased ja janused, teisel pool külluses Juudit — suudab anda Juuditile parema tegutsemismotiivi realistlikus käsitluses kui mingi muu põhjendus.

Jah, ainult selles miljöös Juuditi kõikevalitsev kirk võib puhkeda võimsaks kontrastiks. Kui üks Petuulia naine on hädas oma nälga sureva lapse pärast, siis Juudit alles tahab last. Kui teine naine kaebab oma mehe tapmist, siis Juudit on surmanud oma mehe; nutab see naine enese äranaermist, siis Juudit oma neitsilikkust, mis on naeruks saanud.

See draama väärib lavastusi, ja lavastatud on seda siiski vähepoolset. Selle draama lavaline tõlgitsemine tohiks olla huvitav väga mitmesuguste lavasuundadega lavastajaile ja näitlejaile. See on küll väga suurel määral kõnelusdraama, vaimukate repliikide draama, kirjanduslik draama täis tammsaarelikke sententse, kuid selles on ka palju tegevust nii üksiknäitlejaile kui rühmadele, selles on kaks suurt lavakuju — Juudit ja Olovernes. Ja siin on suur siduv loogika.

Seda enam: „Juudit“ on mitte ainult „esimene katse eesti näitekirjandusse üldinimlikke aineid tuua“, vaid samuti julge üritus ajalisel kaugete ainete järsuks kaas-aegsustamiseks.

Pisut segasemate tunnetega on võetud vastu A. H. T. viimane draamateos, samuti omal kombel piiblimotiividega. See on — üllatav küll — satiiriline komöödia

„Kuningal on külm“. Piibliga on sel tegemist ekspositsiooni võrra: nagu kuningas Taavet Kuningate raamatu järgi, nii siingi kuningas ei saa sooja, ja talle pakutakse sama ravi- vahendit kui piiblisti. Muidu on see komöödia palju uusaeigem kui kuningas Taaveti aeg.

Aga „Kuningal on külm“ on satiiriline komöödia, ja see annab ta mõistmiseks või mittemõistmiseks teatud võtme. Seda enam, et siin areneb poliitiline satiir, mida ei ole tahetud ega saadud toorel kujul esitada ja seega üldarusaadavaks teha.

Satiir ei loo kujusid ega situatsioone samade reeglite järgi kui „solidised“ kirjandusliigid. Tal võib olla oma loogika, ja Heinrich Heine, kes tundis satiiri oma loomingu väga hästi, andis oma „Saksamaas“ moto, mis sobiks üsna hästi ka A. H. T. kuningasatiirile:

Ma pole ei nõunik, ei kala, ei koer,
ei oinas ega lammas —
ma olen hunt, mul hundi hing
ja huntlik on mu hammas!

Kahtlemata on siingi kujusid, kuid kujude moonutusi, kujude karikatuure. Kogu esimene vaatus ei ole muud kui suur raskete riiklike probleemide satiiriline valgustus, resoneerijaks n a r r. Korduva „igavese naiselikkuse“ juure viib teine vaatus, kolmanda, lõppvaatuse, olles jällegi „riigipoliitiline“ segi teise vaatuse küsimustega.

Ka selles satiiris on ometi romantiline igatsus k a u g e järgi suur ja määrav, olgugi see esitatud karikatuurina. Kahe peaga vasika lugu, jutt sellest, et

„tänapäev on kerge kuningaks saada: luiska ennast ainult jumalapojaks, kelle käes on igamehe õnn, kohe viskab rahvas vana kuninga kividega surnuks ja tõstab sinu troonile... Ja kui oled kord troonil, siis seal sa istud ja... ja tapad neid, kes su troonile tõstsid,“ kaldub aga sinnapoole, et meil ei saa olla praegu tahtmist vaikust häirida lähemate kommentaaride leiutamisega. Satiiri üks suuri ja hästirakendatavaid mõtteid ongi selles — ja selles on ka A. H. T. satiiri suur praktiline väärtus —, et igauks võib tõlgitseda antud sümboleid ja karikatuure oma maitse ja oma sihtide järgi.

Et aga see komöödia pakub suuri võimalusi m ä n g u k s, teatritegemiseks, et see võib olla vaimukaks rahvatükiks parimas mõttes, selles ei ole kahtlust. Aga sellega ühenduses tuleb lisada: „Kuningal on külm“ on esimene satiiriline komöödia Eestis ja ühiskondliku satiiri päriselt esimene esinemine laval. Ei peaks see siis väärootusi ja eksimõistmisi tekitama!

Tahaksime meelsasti võtta A. H. Tammsaare loomingu keskpunktiks ta lavalise loomingu, kuid siis kuulub laval esitatava Tammsaare populaarsem osa dramatiseerin- guina vormilt muusse kirjandusliiki: romaani. Üks piiblidraama ja üks satiiriline komöödia — see on kõik, mida A. H. T. on seni annud otseselt draamakirjandusele, kuid nii üks kui teine on uudismaa harimine. Ka puhtdraama seisukohalt tuleb A. H. Tammsaarele anda, mis on ta kohus. Kuid A. H. Tammsaare looming tervena on sellane osa eesti proosakirjandust, millela uusaeiget proosat, romaani pärast Vildet, novelli Tuglase kõrval, ei saaks mõeldagi.

Kui Albu vald ja ümbrus püstitas A. H. Tammsaarele käega tehtud ausamba, siis oli see tähelepanдав austuseavaldus kirjanikule kodukoha poolt. Kuid see tähistas arvatavasti mitte ainult kõitva lektüüri andjat „Tõe ja õigusega“, vaid ka tõe ja õiguse enese otsimise tahet; see ehk tähistas sedagi osa, mis A. H. Tammsaare loomingus on uut eesti kirjandusloole. Neid uusi elemente, mille abil ehitatakse edasi mitte ainult kirjandust, vaid ka kogu ühiskonda, on annud mõnigi muu kirjanik, kuid see ei vähenda A. H. T. väärtust. Tuleb tunnustada, et A. H. Tammsaare on kirjandusloos selles mõttes, et temast edasi ehitatakse mitmel alal tema rajatud alusele, mitte aga kirjandusloos selles mõttes, et teda ainult sunniviisil loetaks.

Napoleon võimaldas Talmal esineda kuningatega täidetud parketi ees; kuidas see mõjutas Talma mängu, selle kohta ei ole midagi märgitud. Mis puutub minusse, siis olen ma endale ükka soovinnud vaatesaali, mis oleks täidetud mõtlejatega.

SHAW

+

Nüükauga kui rahvas peab tähtsamaks teatrite asemele ehitada palvemaju, nüükauga kunst ei või arvestada head edenemist.

IBSEN

A. H. Tammsaare eraelu

Ka vaimuinimesed pole vabad inimlikust ja ka loomalikust nõrkusest: end millegagi omasuguste hulgas lasta välja paista. Kui ei ole kujus, hoiakus või loomus midagi omapärast, iseloomulikku ja teistest erinevat, siis peavad vähimalt pikad käharad juuksed ja kunstniku kaelaside näitama, et ei kuuluta igapäevaste inimeste hulka. Eriti algaja vaimuinimene ei saa olla väliste tunnusteta. Henrik Visnapuu ja August Gailit tegid end oma karjääri algul üle maa tuttavaks krüsantheemiolega nõopaugus, mis oli siurulaste etiketiks.

On ka niisuguseid vaimuinimesi, kes väliste tunnustetagi erinevad hulgast ja kelle kohta juba eemalt võib ütelda, et nad ei kuulu igapäevaste hulka. Ants Laipmani kohta ei või tekkida kellelgi arvamist, et too vastutulija keppsirge vanahärra on mõni paikulik olev Jaapani sõja aegne kolonel või härrasmaja teener. Ta olemuses on sedavõrd suur annus ebamaist auväärust, et iga ta liigutus reedab temas suurt vaimuinimest. Ja kui kadunud Jaan Koort lüütnud sonimüts peas ning savi või kipsisiga määrdunud hall maariidest vammus seljas ja mahorkast lõhnav piip hambus tüüris tänaval rahva hulgas, siis andis ka see, kes teda ei tunnud, aupaklikult teed. Ta esines küll sageli kui lumpen-proleet, kuid see viis, kuidas ta esines ja käitus, ei lasknud kelleski tekkida mõtet, et siin on tegemist põhjavajava müüritöölisega, vaid vaimselt kõrgel tasemel seisva härrasmehega. Ja kui Karl August Hindrey nooremalt askeldas restoraaniruumides, siis ei saanud keegi temale suhtuda kui kemplevale rätsepasellile, vaid ta rahutust olekust hoovas alistuma sundiv suursugusus. Paljudel vaimuinimestel on juba sündides pitsar otsa ees ja nad erinevad ka väliste tunnustetega teistest.

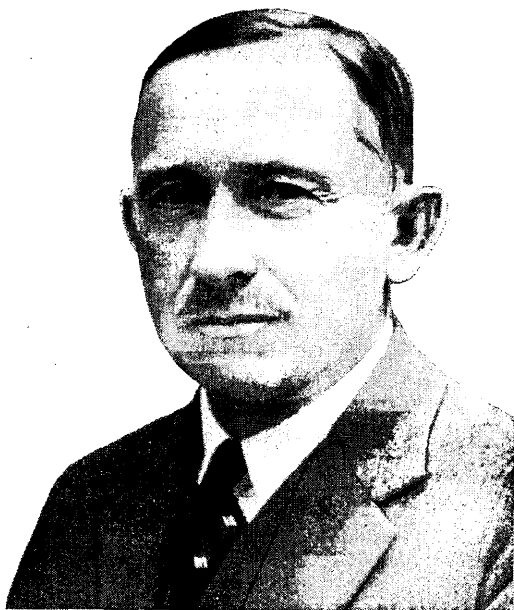
Ometi on ka erandeid. Ja üks neist on A. H. Tammsaare. Ta ei ole kogu oma eluea kestes millalgi riputanud enda külge etikette, et vaadake, ma olen see ja see, ning ka ta loomuses ei ole midagi niisugust, mis eraldaks teda teistest. Tänaval rahvamurrus rühbib ta nagu teisedki kümned tuhanded. Teda tõugatakse, kuid heitmata halvaks panevat pilku rühbib ta edasi nagu need teisedki tuhanded, keda samuti tõugatakse. Kohvikus ja seltskonnas ta ei käi, ja kui ta ehk sinna ilmubki, siis kaob ta teiste hulka. Teatris, kus tal on aukoht, istub ta küll esiridades, kuid kes on

näinud teda vaheaegadel paradeerimas jalutusruumes? Ta istub ka vaheaegadel kõsitõmbunult oma kohal ja keegi, kes teda ei tunne, ei või ütelda, et seal istub Eesti suurim kirjanik ja mõtleja.

A. H. Tammsaare eraelu? Kas leidub meil praegu kedagi, välja arvatud ta lähimad omaksed, kes oleks pühendatud suure kirjaniku eraellu? Võib kindlasti ütelda: ei. Tal on sõpru, kuid kas intiimseid sõpru, on küsimus. Ja kellele lähebki korda ühe kirjaniku eraelu? Ja kas lasebki ta sinna kedagi tungida? Et A. H. Tammsaare ei ole paraadikirjanik, siis jääb ka ta eraelu suletuks, nii nagu ta ise on suletud raamatuks ligimestele. Me teame ainult, et ta on hea ja hoolitsev perekonnaisa. Korv käeotsas läheb ta turule ja teeb seal sisseoste, kui haigus takistab perenaist hoolitsemast majapidamise eest. Ja ta on ka üheks meie vähestest kirjanikest, kelle perekond annab arvult meie keskmise mõõdu välja.

Kuigi me nii vähe tunneme A. H. Tammsaare eraelu, ometi võib sellestki vähesest teha mõningaid järeldusi. Näib, et A. H. Tammsaare eemalehoidmine seltskonnast ei ole siiski tingitud ta loomuomadusist. Ta on vaimukas ja huvitav jutleja ning laskub meeleldi vaidlusesse. See on eelduseks olla hea seltskonnainimene. Et aga A. H. Tammsaare on võõrdunud inimestest ja näib, et ta neid isegi pelgab, see on tingitud just ta eraelust. Haigusastad ja võitlus kurnava tõvega eraldasid teda pikka-aastateks kaaslaskonnast. Asudes alatiselt elama Tallinna sundis eraelu teda jälle eemale tõmbuma seltskonnast. Ta eraelu oli nüüd — perekonna ja leivamured.

Perekonna ja leivamured — see tähendab tööd, tööd ja tööd. A. H. Tammsaarel ei ole säärane loomus, et ta oleks millalgi midagi tahtnud muidu. Ta ei ole pidanud jahti auhindadele ega toetustele ega ole vahetanud kirjastajaid, et välja kaubelda kõrgemat tötötasut. Sulgedes end oma kambriksse on ta kirjutanud ja kirjutatud, et oma eelarve hoida tasakaalus. Võib ütelda, et üle poole oma energiast on ta kulutanud tõlkele ja ajalehe-artikleile. Need viimased 19 aastat on ta peaaegu puhkamata orjanud. Ja alati on tal olnud rutt. Kui sagedasti on ta astunud üle ajalehe toimetuse läve, et ära anda käsikiri, ja siis lahkunud sõnagi lausumata,

sest uus töö ootas kodus. Ja neid peeni, kuid nii imeselgeid tähti on ta maalinud paberile miljoneid, et need realiseerida rahaks, mille eest saab osta toitu, kehakatet ja maksa korteri eest üüri.

Enne kui veel hakati jagama riiklikke kirjandusauhindu, näitas A. H. Tammsaare, et ka Eestis võib kirjanik end ja oma perekonda elatada kirjandusliku tööga, kui ta kirjandusliku loomingu teeb oma elukutseks. Muidugi tuleb seejuures loobuda teatud elu mõnusist ja isiklikest lõbudest, nagu sellest on loobunud meie palgaline era- ja riigiametnik. A. H. Tammsaare on aga nendessamades oludes loonud oma monumentaalsed teosed — „Kõrboja peremees“ ja „Tõde ja õigus“. Pakkudes kitsastes oludes igapäevase leivatöö kõrval oma loomingu maksimumi on A. H. Tammsaare tõendanud, et ilma riikliku ja ühiskondliku hoolekandeta ka meie kitsastes oludes loov vaim paneb end maksma. A. H. Tammsaare on niisama kui kadunud Jaan Koort küürutamata ja apelleerimata ühiskonna poole sammunud uhkelt oma rada. Nende tee on olnud okkiline, kuid millal pole looja tee seda mitte olnud?

Et A. H. Tammsaare eraelu on olnud intensiivne, seda tõendavad ka lugematu hulk sügavaid vagusid otsaesisel, mõrususe jooned suunurkades ja kortsud silme ümber. Vaod otsaesisel annavad tunnistust pingutavast vaimutööst, mida ta on teinud juba üle 30 aasta. Ka ta elupäevad pole olnud alati päikesepaistelised, ja sel-

lest siis need kibedusjoonedki. Kortsud silme ümber ei ole tal aga väsimuse tunnuseiks, vaid need on tekkinud sinna naerust selle rumala maailma ja inimeste rumalate tegude üle. Paksude romaanide järgi, mis A. H. Tammsaare on kirjutanud ja mis kohati on täis mõttemõlgutusi elunähtuste ja inimeste tegude üle ning samuti täis juurdlevaid arutlusi hingeelulistest probleemidest, võiks kirjanikku ette kujutada kui tõsist, endasse süvenenud ja teistest mitte hoolivat inimest. Tõeliselt on aga A. H. Tammsaare kui inimene igapäevaseim igapäevaste hulgas. Ta ei ela mitte ainult kaasa oma ligimeste muredele, vaid ta võtab osa ka kogu ühiskonna muredest. A. H. Tammsaare ei ole ainult kitsarinnaline kutsekirjanik, kelle väljavalitud maailmaks on kohvik, vaid ta tunneb ühevõrd huvi kirjanduslike küsimuste kui ka maailma suurpoliitika küsimuste, majanduslike ja sotsiaalsete probleemide vastu. Eesti viimase aja ajaloos pole olnud ühtki sündmust, millele A. H. Tammsaare poleks reageerinud vaimukate ja asjatundlike kirjutustega ajalehtedes või ajakirjades. Ta on elanud oma ajaga kaasa ja seepärast võib ta ka olla, kui on vaja, erapooletu ja autoriteetne hindaja.

Siis veel neist kelmikaist kortsudest silme ümber. A. H. Tammsaare kohta on öeldud, et ta on skeptik ja pessimist. Tõsi, ta ei näe elu ainult päikesepaistelisenä. Ta ei ole positiivne kirjanik. Ja kui südame-tunnistusega kirjanik ei saa ta oma teostes elu võltsida ega roosamaks värvida.

Arvamine aga, et ta seejuures oleks skeptik ja pessimist, on väär. Ka inimesena ei ole A. H. Tammsaare skeptik ja pessimist. Ta on olnud alati eluvaatleja, ja eluvaatleja ei saa olla moralist. Hoopis vastupidi: A. H. Tammsaare tunneb isegi lõbu inimeste rumalusist. Ta võib niisama südamest naerda poliitika kui kunstielu narruste üle. Et ta veel seepärast kaotaks usu ja lootuse aegade paranemisse, seda pole kuulda olnud.

Nii nagu vähesed tunnevad A. H. Tammsaare eraelu, tunnevad vähesed teda ka kui inimest. A. H. Tammsaare ei paradeeri oma arvamistega teiste nina all ega topi ka oma arvamist teistele peale. Aga kui ta kord end kellelegi avaldab, siis alles näeb, kui elastne, kui hingeline ja sädelev ning isegi päikesepaisteline vaim asub selle mehe kehas, kes muidu kaob meie silmist igapäevasesse hallusse.

A. H. Tammsaare isik ei ole tõmbenumber. Teda ei kutsuta rautidele ega esindus-

olenguile ja ballidele. Paljuks on neidki, kes teda isiklikult tunnevad? Ta liigub tähelepanematult hulkade keskel ja talle suhtutakse tänaval ja turul nagu omasugusele. A. H. Tammsaare ongi õigupoolest inimene massist. Ta ei ole aumärkidega, privileegidega ja eriliste austuseavalduste endale osaks-saada-laskmisega end eraldanud teistest. Ja neid ei olegi talle pakutud, sest ta pole käinud neid nurumas, ja kui neid talle antaks, siis ei tunneks ta neist rõõmu. A. H. Tammsaare on siiski sedavõrd suur meie keskel, et ei ole enam midagi, mis teda veel suuremaks ja auväärsemaks teeks. A. H. Tammsaare ei ole ainult inimene massist, vaid ta on ka selle kehastus. Tema kaudu on juba mitu inim-polve eesti rahvast jäädvustatud paberile ja tema kaudu oleme tundma õppinud oma hinge ja oma salajasemaid mõtteid. Kui kord ajaloo lehekülgedelt häübub kõik see, mis on sündinud 1919. ja 1938. aastate vahemikul, siis ometi jääb elama A. H. Tammsaare nimi ja ta looming. Olgugi et ta eraelu on olnud hiilgusetu ja hall nagu meiegi igapäevane elu.

Eduard Hubel

Äärmärkusi möödunud poolhooaja kohta Tallinna teatreis

Realism on nüüdisaja kunsti karakteriseerivaim stiilitunnus. Realistlik kunst vastab kõige paremini nüüdisaja hingeelule. Nüüdisaja inimene ei salli klassitsismi ega romantismi, talle on impressionism niisama võõrastav kui ekspressionism. Küll ennustavad mõned realismi põlgajad, et varsti jälle romantika lõovad õitsele, aga seni läheb veel aega.

Senikaua peame vaatama, kas meil realistliku kunstiga kõik on korras, kas see „elulähedane“ vool ei saa liiga elulähedaseks, liiga igapäevaseks, ja kas liigne elulähedus ei peleta kunstinautijat rahutuile otsinguile, kus ruttavad oma abi pakkuma liiga elukauged, mitte elust võrsunud, vaid kunstlikult aretatud -ismide pooldajad. Senikaua peame valvel olema, et realismi ei surutaks liiga kitsasse piirsesse, et ta ei muutuks vaid kõige igapäevase inimese hingeelu, kõige hallema olustiku, kõige kitsama luulelennuga mõttemaailma kajastuseks.

Teatritl nõutakse realistlikke näidendeid ja realistlikku esitusviisi. Klassitsistlik pala ja kõrgetooniline deklamatsioon mängus äratakse naeru, ekspressionistlik vaakumine samuti.

Realismil teatrilaval on aga oma astmed, on oma rikkalik skaala, ja seda peaks madalaimast kõrgeimani kasutatama. Realistlikult võime lugeda Kristuse sündimise lugu ja Tootsi pulma. Aga ometi mitte ühesuguse tooni, meloodia ning rütmiga. Pealeselle: realistlikke värse ei pea me püüdma realistlikus ettekandes sarnastada proosaga või neile jätma ainukeseks tunnuseks värsijala rõhutamise ja riimi esiletõstmise (kui seda on).

See tuli, muuseas, meele möödunud sügisel Estonias „Suveöö unenägu“ vaadates. Mõni arvustaja ütles sel puhul, et Shakespeare'i ei maksvat enam meil mängida; ta olevat meie aja inimesele vananenud.

Publik ei olnud selle arvamiseega täiesti päri ja käis „Suveöö unenägu“ üsna ra-

ESTONIA

K. v. Bakonyi operett
„SÜGISMANOÖVER“

Lavastus - A. Lüüdik, muusika-
juht - V. Nerep, dekoratsioonid
A. Vahtram

Pildil: stseen I vaatusest

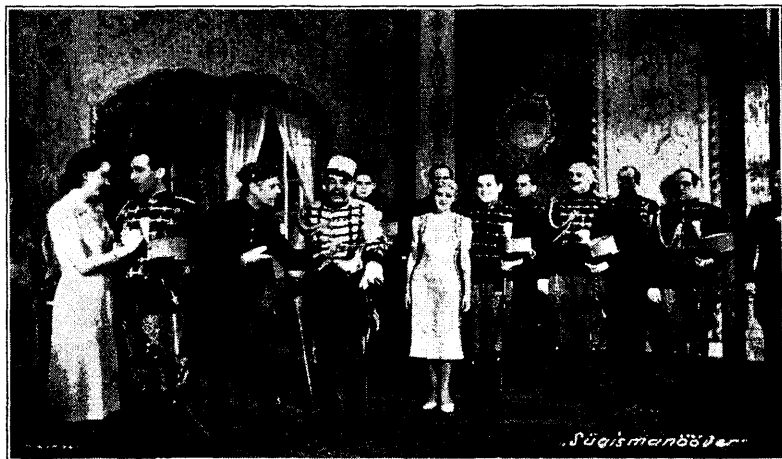

ESTONIA

K. v. Bakonyi operett
„SÜGISMANOÖVER“

Lavastus - A. Lüüdik, muusika-
juht - V. Nerep, dekoratsioonid
- A. Vahtram

Pildil: stseen III vaatusest

ESTONIA

P. Rummo jõulunäidend
„LÕUNATUULE
EKSIRÄNNAK“

Näitejuht - A. Vaino, muusika-
juht - K. Shypris, tantsud -
B. Blinoff

Pildil: stseen II vaatusest

huldavalt vaatamas. Nii et mängigu Estonia edaspidigi Shakespeare'i, aga hoidudes mõnestki tookordsest vääratusest.

Kõige esiti on liig realistlik Shakespeare'i „seotud kõne“ või värsseid vuristamine. Oleks nagu võisteldud selles, kes suudab paremini varjata värsse, muutes neid ettekandes proosaks. Muidugi on kiiduväärt, et püüti olla realistlik, hoiduti retoorikast ja paatosest. Aga seotud kõne peaks siiski selgesti kuuldavalt erinema sidumata kõnest, proosast, ja mitte vaid värsijala rõhutamisega, vaid palju enam rütmiga ja tooni laulvusega, meloodiaga. See annab seotud kõne tekstile sujuvuse, aitab luua elamust, meeleolu. Muidu on Shakespeare meile „kuiv“, ainult mõistusega tajutav.

Teiseks vääratuseks oli „Suveöö unenäos“ käsitöölise etteastes üksikute repliikide liigne esiletõstmine ja selle juures „mängu“ tegemine. Nii kisti üldmäng jatkudeks, kadus voolavus. Oli tunne, nagu pöördaks iga õnnestunud repliigi järele publiku poole ja oodataks selle heakskiitu. Realistlik ettekanne ei salli liigse „mängu“ tegemist.

Siis veel: mõni koht oli asjata veniv, nagu näit. see armatsejate väherdamine metsas, mis ei tahtnud ega tahtnud lõppeda. Milleks niisugune venitus, kui kogu komöödia on nüükiini liiga pikk!

H. Raudsepa „Mees trumpidega“ oli stiililt ühtlasem kui mõni ta eelmisist komöödiast, mängiti teda puhtrealistlikult, ja see oli ka õige. Muidugi, tegelased pole siin tõelisusest, reaalelust võetud, nad ei kõnele ka kui inimesed igapäevases elus. Aga Raudsepp paneb neile suhu oma vaimukad repliigid, mis arvustavad ja paljastavad tänapäeva poliitika-, ühiskonna- ja perekonnaelu nähtusi, väärnähtusi ning inimlikke nõrkusi. Et kõneldakse väga aktuaalseist asjust, siis tunduvad need kujud üsna elulähedastena ja elavatenagi. Nii see on: Kui Raudsepp vähegi vabalt suu võib avada, siis on tal menu kindel. Kui ta aga ajanõudeile tribuuti makstes „Mikumärdi“ parandatud trükis pidi kõnelema poole suuga, siis polnud ta teosel enam endist tõmbavust. On siiski tunda, et ta isegi oma „kõige vabamais“ näiden-deis palju ütlemata jätab või peab jätma. Tahaks näha või lugeda kord teost, kus Raudsepp väljenduks täiesti vabalt, arvestamata igasuguseid pidureid, mis meile eetilised ja muud kohustused peale panevad. Muidugi oleks see teos vaid „täiskasvanuile“.

Parimat realistlikku mängu Estonias nägime Pagnoli „Teesari“ ettekande puhul, eriti esimeses vaatuses. Kuna sama näidendi esimeses jaos („Kaugetes randades“)

oli suuresti toetatud muusika abile, ei tundunud siin selle puudumist. Tähendab: kõrgekunstiline realistlik mäng ei vaja meeleolutsemist.

Mitte just õnnelikult „parandatud“, „Tuulte pöörise“ ettekande puhul oli meeleolutsemist katsutud abiks võtta, aga see oli ennekõike vöörastav. Võis näha ja veenduda, et see teosele kasuks ei tule, kui ta oma ajastu õhkkonnast välja kistakse ja katsutakse teda ümber istutada tänapäeva.

Selles veendusime ka „Kameelia-daami“ ettekande puhul Draamateatris. Selle näidendi puht-realistlik mäng ei kuulu Draamateatril. Et seal peagu alati kaldutakse, kord enam, kord vähem, forseeerimisse, ülepakkumisse (mis on seletatav sellega, et Draamateatri näiteseltskonnal tuleb peamiselt mängida maal ja aguleis, kus karta on, et tempereeritud mängu ei mõisteta küllalt hinnata), siis kiskus see näidendi lõpu poole vägisi realismist eemale, melodraamasse.

Töölisteatri repertuaaris oli möödunud poolaastal suuri võnkumisi. „Kolmekrossi ooper“ oli vist küll mängukavasse võetud sotsiaalse õigluse kuulutamiseks. Olgu nii. „Mehe küljeluu“ ei ütle aga ideeliselt midagi. Vist mängiti seda, et näidata „head mängu“. Aga selleks oleks võinud leida maailma kirjandusest mingi kaaluvama teose, mis ennast ka hästi mängida laseks. Dramatiseeringutega katsutakse meil nagu tõendada, et pole asja, mida ei saa dramatiseerida. Juba naljatataksegi, et A. Särevil olevat käsil J. Aaviku „Õigekeelsuse õpiku“, mingi kokaraamatu ja raudteesõiduplaani lavale seadmine. Tänavusel hooajal pole meil ükski dramatiseering saavutanud seda taset mis oli O. Lutsu „Tagahoovil“. Muidugi, ka seal oli mõni häiriv üksikasi, aga sellest saadi kuidagi üle.

Mis Töölisteatris pahena hakkab silma paistma, see on sagedane kallak groteski. Tantsunumbrites ja üldse liigutustes on see mõnikord mulle vastuvõtmatu. „Kolmekrossi ooperi“ ettekandes oli ses suhtes kunstimaitses piiridest üle mindud. Tuli meele kunagine ekspressionismitõbi selle kõrvalnähtustega meie teatris.

Parimat realistlikku mängu Töölisteatris nägime näidendi puhul „Inimesed ajujääl“. Paraku on kirjanik seal inimliku alatuse ning müüdavuse nähtuste ja näidete kuhjajamises sattunud liialdusse.

Kui katsuda kokku võtta pealinna teatrist saadud poolaasta muljeid, siis peab tunnistama: üldelamus on segane. Ja nimelt suuna tõttu, õigemini: suuna puudumise tõttu teatris. Estonia näib ikka enam ja enam kalduvat „hea mängu“ andmise

poole; teiste sõnadega: ta püüab kunsti teenida (ja selle kaudu publikut, rahvast). Võiks ka öelda: ta taotleb ennekõike (ja sagedasti ainult) esteetilisi saavutusi. Eetilised, sotsiaaleetilised, intellektuaalsed jne. ülesanded võivad selle kõrval ka ruumi leida, kui näidend juhtub pakkuma selleks võimalusi. Taunitavad nad täiesti pole.

Draamateater näib tahtvat iga hinna eest anda sügavat elamust, teda haarata, masendada, põrutada, küsimata, missugust laadi see elamus anda. Tuletame näiteks meele metsikut paugutamist möödunud aastal „Kolmanda kompanii“ puhul! Peaasi, et vaataja naeraks rõhkavalt või nutaks kramplikult, tunneks jubedust või hirmu.

Ta pole võtnud, nagu Estonia, enesele ülesandeks kunsti teenimist, esteetiliselt peene, nüansirikka, mõõduka, täiusliku

mängu pakkumist. Ei paista ka õieti välja, et ta oleks publiku eetilise või sotsiaaleetilise kasvatusel oma tööprogrammi võtnud. Tal on mitmed väga andelised näitlejad, ja nende pärast maksab Draamateatrisse minna, aga näib, nagu poleks seal õiget, kavakindlat jõudude rakendust.

Töölisteater on juba aastaid püüdnud repertuaari valikuga ja selle esiletoomisega aktsenti asetada publiku kasvatusel sotsiaaleetilises suunas. Hea mäng on tal abinõuks, mitte eesmärgiks, nagu Estonias. Aga kõikumised on tal siia- ning sinna- poole õige suured, niihästi näidendite valikus kui ka ettekande stiilis. See teater julgeb kõige enam. Ta julgeb katsetada, ja seda tuleb kõrgelt hinnata, kui need katsetused realismi piiridest kaugele üle ei lähe. Seda enam, et lavatehnilised võimalused on tal otse armetud ja toetused üsna napid

Arnold Aru

Narva teatrielu 1937/38. a. hooaja I poolel

Vähenõudlikes tingimustes on Narva teater seljataha jätnud poolhooaja vaevarikka ja pingutusi nõudnud töö. Lavastatud on viis näidendit: H. Raudsepa „Lipud tormis“, A. Tamme „Tuulispea“, Mälk-Särevi „Õitsev meri“, S. Amaglobeli „Hea elu“, E. Tammlaane „Valge lagendik“ ja üks operett — „Haljal aasal“.

Teatri kunstilise juhi ja pealavastaja kohused on olnud A. Läänel, kes lavastas poolhooajal A. Tamme „Tuulispea“. Iseenesest juba algeline ja sisukehv näidend toodi lavale uustulnukate vähevilunud ja ansambliks veel kujuneda suutmata noorte jõul ja jäi sügispoolaja nõrgimaks lavastuseks. Õnnelikumalt lavastas A. Berger H. Raudsepa „Lipud tormis“, mis kanti ette hooaja avatükina, ja S. Amaglobeli „Hea elu“. Lavastustes väljendus kaaskiskuvat rühti ja hoogu, eriti esimeses, ja teises pidevat stiilitunnet. Ka K. Viljuri lavastatud A. Mälk-A. Särevi „Õitsev meri“ oli toodud lavale realismipärasusega ja läbituntult. Viimane lavastus — E. Tammlaane „Valge lagendik“ — oli V. Peili poolt ja see jättis ühtlaselt rütmise hoitud dünaamikaga ja loomuliku maitsekusega kõigiti rahuldava mulje.

Kunstiküpsuselt kordaläinud ja meelepsüüvaid kujusid on annud A. Lääne hoolikalt väljatöötatud ja ilmeka intuiitivusega esitatud kaluritaadi Turja Laasi osas „Õitsvas meres“,

Taaveti osas „Lipud tormis“ ja Neeme Jaani osas „Valges lagendikus“. A. Bergeri ümbervormumise võime ja keskenduv hoolikus avaldus meisterlikus Nekudassovi kehatuses näidendis „Lipud tormis“, peenekoeliselt esitatud arhitekt Motto osas „Heas elus“ ja karusehingelise salapiiritusevedaja Sassi osas „Valges lagendikus“.

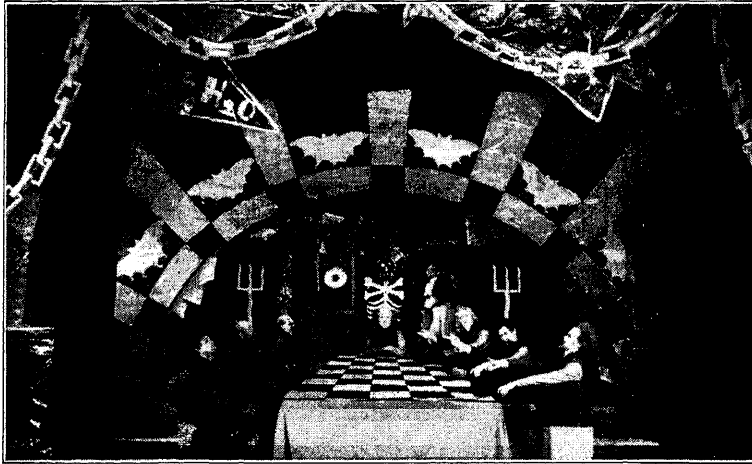
K. Viljuri esitatud kujudest võib parimaks ja värskemaks lugeda juriskonsult Bons'i kuju näidendis „Hea elu“. Kuid ka Viljuri loodud kohmakas, varavananenud, aga mehise hingega Hannes „Õitsvas meres“ oli huvitav. Nauditavaid karakterkujusid on loonud ka A. Katai, tabades huvitavaid ürgkoomilisi jooni päti osas „Tuulispeas“, purjus punasõdurina „Lippudes tormis“, üleemeelikult laamendava ja salapiiritusega hangeldava Rutsi osas „Valges lagendikus“ ja mugava arhitekti Orlofi kujus „Heas elus“. A. Kelleril on kordaläinuimad omapärselt kiuslevad ja jonnivad kujud, nagu Sonni osa „Lippudes tormis“, kaluri Turja Klaus'i osa „Õitsvas meres“, arvustaja Martõni osa „Heas elus“ ja teise varjundiga ka piirivalvur Heintiis osa „Valges lagendikus“. Kelleri loodud kujudel puudub siiski kuidagi plastiline selgepiirdelisus. Kordaläinuimaks võib pidada piirivalvur Heintiis osa „Valges lagendikus“. Koomilistes ja karakterkujudes on saavutanud tähelepandavust E. Valgmaa. Noorematest

TOOLISTEATER

O. Luts - A. Särevi dramatiseering
„TOOTSI PULM“

Lavastus - A. Särev, lavapildid -
H. Tamm

Pildil: stseen II vaatusest - Lesta
(E. Toona), Luts (P. Maivel) ja
Kippel (R. Bauman)

EESTI DRAAMATEATER

Juhan Jaik'i „PÖRGU“

Näitejuht - L. Kalmet, lavapildid -
P. Raudvee

Pildil: stseen II vaatusest

TOOLISTEATER

O. Luts - A. Särevi dramatiseering
„TOOTSI PULM“

Lavastus - A. Särev, lavapildid -
H. Tamm

Pildil: kaks Lutsu - Oskar Luts
ja P. Maivel „Tootsi pulmade“
Lutsuna.

TOOLISTEATER

O. Luts - A. Särevi dramatisering
„TOOTSI PULM“

Lavastus - A. Särevi, lavapildid -
H. Tamm

Pildil: Teele (L. Römmer) ja
Joosep Toots (J. Romot)

EESTI DRAAMATEATER

Juhan Jaik'i „PÕRGU“

Näitejuht - L. Kalmet, lavapildid -
P. Raudvee

Pildil: stseen III vaatusest

KANNEL

L. Fodori
„KUPSUSTUNNISTUS“

Näitejuht - E. Pärgmäe, lavapildid -
A. Lepik

Pildil: stseen II v.

meesjõududest on peiarlikes osades esinenud V. Serge, mugavates taadisosades O. Luiga ja armastaja osades A. Sikkel ja R. Männik.

Naisosaliste vana kaardiväe raudvaraks on A. Alaküla, kes näidendeis „Lipud tormis“, „Õitsev meri“, „Hea elu“ ja „Valge legendik“ on annud igaahees iseloomult erinevalt varjundatud vanaeide kaju, tõstes need kõrvalosad silmapaistvaks ja meelejäävaks. Teine vilunud ja andekas naisjõud, A. Lääne-Ulm, mängis osavalt „Lippudes tormis“ raudsepalike tungidega naist Liinat ja isemeelsete ning kapriisitsevate noorte naiste osi „Õitsvas meres“ ja „Heas elus“. Lihtsa iseloomuga naiskujusid on mänginud A. Viljur. Noortest naisjõududest on idealiseerimata tütarlaste kujutamisel saavutanud vilumust ja takti M. Premet-Mald, andes „Lippudes tormis“ Mariana kaunikesti lopsaka kaju. „Valges legendikus“ oli meeldiv ta loomuliku taktiga esitatud kaluritüdruk Alli. Laialoomuliste naiskarakterkujude esitamiseks on osutanud annet Tartu teatrikoolist tulnud noor näitleja S. Liivik ja iseteadlikumates osades M. Leek. Noortest on naisosades esinenud edukalt veel L. Järvepera ja H. Meltsas. Noorte jõudude ühtlustavaks, detailides väljendusrikkamaks ja plastilisemaks kujutamiseks oleks muidugi tingimata tarvis kutselisel ja kogemustega näitejuhti.

Erilise peatüki Narva Teatri loomingus moodustab dekoratsioonikunstniku V. Peili töö. V. Peil töötab teatris dekoraatorina 6. hooaega. Alati leidlikult ja värskeina valmistatud lavapiltidega saavutab ta tihti juba omaette nauditavaid visuaalseid teatrielamusi. Seda tööd peab hindama, kui arvestada väiketeatri lavatehnilisi piiratud võimalusi. Kuid häda on teinud leidlikuks. Väljendusvõimaluse piiratusel on V. Peil saanud üle päris algupäraste tehniliste võtetega. Lavapiltide rikkamaks ja kiiremini vahelduvaiks tegemiseks tarvitab V. Peil ohtrasti projektsiooniaparaati. Negatiivide klaasile maalimiseks on tal juba meisterlik vilumus ja nende valmistamisel tarvitab ta omaleiutatud tööviisi, millele võib võtta patendi. Projektsiooniaparaadi kasutamisel saavutas V. Peil tänavu erilise pildirikkuse „Lipud

tormis“ lavastuses, andes revolutsioonilise Moskva pildi ja väga meeleolulise tagaperspektiivi, projitseerides laeta toa dekoratsioonide puhul üle tagaseina paistvale foonile pahaendelisi võllasse poodute siluette ning häda ja viletsust sümboliseeriva veretava risti. Sama menetlusega oli toodud „Heas elus“ tagaseinata toa dekoratsioonide püsidel kogu näidendi kestes samadena tagafoonile näidendi sisule vastavalt vaheldusega bütsantsi katedraali ja kavas oleva nõukogude palee visioonid. „Õitsvas meres“ olid esmakordsete uudistena saavutatud projektsiooniaparaadi abil huvitav mere virvendus ehk „õitsmine“, viimasadu ja loomulikult jäljendatud sähvivad välgujoad. Ka „Valges legendikus“ jätsid suurepärase mulje jäälagendiku ja öise maastiku projitseeritud pildid. Esiplaanil olevad papile maalitud jäälahmakad olid loomulikult pandud sätendama sellega, et nad olid lihtsalt kaetud tellofaaniga.

„Valges legendikus“ üllatas dekoraator V. Peil publikut sõitva autobusega. Auto põrises ja telefonipostid ja maastik muudkui libisesid autobuse akende tagant mööda. Niisugusteks sõitudeks on V. Peilil valmistatud jälle oma aparaat. Maastik telefonipostidega on maalitud suurele klaaskettale, mis automaatselt tiirleb projektsiooniaparaadi ees, ja liikuvuse mulje on saavutatud. Kolmandaks maastikule elu andvaks aparaadiks on pilvemasin. See koosneb reklaammootorist, mis veab ringi tellofaanist tsilindrit, millele on maalitud pilvekujud.

Sellest ei saa järeldada, nagu taotleks V. Peil dekoratiivset efekti ainult projitseerimistrikkidega. Kus võimalik, sisustab ta lava päris arhitektuursete hoonetega ja esemetega. Tihti eelistab ta laval tarvitada päris loomulikke puid. Realistlikult hoolikamat ja detailsemalt väljatöötatud lavapilti kui seda oli V. Peili valmistatud rannapilt näidendis „Õitsev meri“ ei saa väikelava oludes nõudagi. Ka siseruumi pildid töötab V. Peil välja näidendi sisulise miljööga kooskõlas olevas stiilis ja sisustab need maitsekalt, kuid siingi leiab ta võimaluse väljendada omapärast värskest, näiteks „Hea elu“ lavapildis.

- Meie ajakiri ei kõrgenda tellimishinda! „TEATRI“ aastakäik (9 numbrit) maksab endiselt ainult 2 krooni. Ajakiri ilmub 5-dat aastat.
- „TEATER“ on eesti teatritegelaste ja kunstihuvilise teatripubliku ühine häälekanal.
- „TEATRIT“ lugedes olete alati kursis teatrieluga kodu- ja välismaal.
- Soovitage „TEATRIT“ oma tuttavale! See ajakiri väärrib Teie heatahtlikku soovitus!
- Ärge unustage uuendada „TEATRI“ tellimist 1938. a.!

Albert Uksip

Olga Mikk-Krull

Sellest viisikust (O. Mikk-Krull, H. Einer, B. Hansen, K. Ots ja K. Viitol), kellele noor eesti ooper võlgneb oma olemasolu, võib nüüd Olga Mikk-Krull vaadata tagasi oma 25-a. kunstilisele tegevusele.

Nagu kogu meie ooperi vanem kaader, nii astus ka vastne juubilar oma esimesed sammud operetilaval, mis on kujunenud meil nagu ooperijõudude kasvulavaks. Operett on saanud nii palju hurjutada, et kulub palju julgust öelda sõnakestki tema poolt. Aga eks ole võinud tähele panna nii mõnigi, et need, kes on esinenud hästi juhitud operetis (või ka sõnalavastuses) ja siis alles on siirdunud ooperisse, on kuidagi painduvamad kui need, kes tulid otse ooperisse! Operett nõudis tantsu, lauluoskust, aga ka loogilist kõnelemist, painduvat fraseerimist, sisseelamist sellesse, mis sünnib laval, ja ta õpetas seda mugavamal viisil kui ooper, kus juba puht-tehniliste muusikaliste raskuste võtmine nõuab täit meest. Hea, kui nootide mahalaulmisegaagi korrektselt hakkama saab, mis veel kõnelda tõlgitsemisest?! Mis on aga osa tõlgitsemine muud kui isikliku seisukoha võtmine? Aga kuidas võib süttida vaim, kui ei ole isiklikku seisukohta? Kuidas võib veenda teist, kui endal ei ole kindlat seisukohta? Seda viimast me ooperis sageli ei näe. Piirdatakse numbrite mahalaulmisega; tervikut, kuju ei ole olemaski.

O. Mikk-Krullil on aga seda isiklikku vahetorka osadega olnud ja seepärast ongi nii mälu sööbinud paljud ta kujud, milledest ruumipudusel nimetame vaid mõningaid — Nedda (Pajatsid), Gilda (Rigoletto), Gretchen (Faust), Mikaela (Karmen), Aida, Liisa (Padaemand), Antonia (Hoffmanni lood)... Armas juubilar ei pane mulle pahaks, kui ütlen, et neid osi on kuulnud kõlavamalt, jõulisemalt ja efektselt ettekantuna, kuid mitte iialgi paremini tõlgitsetult. Ja nii tulebki, et ühel mäletad üht, teiselt teist aariat, s. t. numbrit, aga Mikk-Krullilt mäletad Gildat, Gretchenit, Aidat, Antoniat jne., s. t. tervikuid, kunstiküpsid kujusid, inimesi...

Ja veel midagi. Laul, s. t. muusika ürglikumal kujul, algab sealt, kus lõpeb kõne, s. t. kui meeololu — kas rõõmus või kurb — on tõusnud sellase tipuni, et enam ei jõua vastu panna. Siis laulud. Aga eks me tea, et kuulates laulu väga harva tekib tunne, et lauldakse seepärast, et sees pakitseb ja pulbitseb, et teisiti ei saa, et peab laulma. Sageli imetled ilu, tooni puhtust, jõudu jne., aga jääd külmaks kui terve koera nina! Tekib küsimus, kas sel puhul maksabki laulda?! Laulul on

vaid siis õigus, kui ta on üks suur tung, mis meid haarab nagu võimas kirm ja mis meid kaasa kisub, sageli vastu meie tahtmist.

Niisugust laulu oleme kuulnud oma juubilarilt. Ta on osanud sisendada tunnet, et ta peab laulma; ta laul on olnud kantud tun-

OLGA MIKK-KRULL

Liisa osas ooperis „Padaemand“

dest ja värvitud meeolulust, ja see soe, vibreeriv inimhääle on meid köitnud ja kaasa kiskanud. Ta on loonud intiimse vahekorra kuulajaga, ja kuna ooperite peakujud on enamasti traagilised, siis on ta meis tekitanud kaastunnet. Ja eks olegi näitleja suurim saavutus, kui ta suudab oma loodud kujule anda niipalju inimlikku soojust, et see liigutab ja sunnib kaasa tundma?!

O. Mikk-Krulli hääletämbris on mingi vaid talle omane traagiline alatoon, mis nagu mingi basso ostinato kaasa kõlab ja alateadlikult aitab süvendada traagikat.

Meie aja rekorditsemise vaim on toonud kaasa mingi primitiivse vaate ka kunstiküsimustele: laul olevat pressimine õhust, ja kes kõvemini pressib, see on täitsa mees! Loodame, et ajad jõuavad uuesti sinna, kust nad kord lähtusid, ja et võetakse revideerimisele ka praegused vaated. Siis on meie juubilari taolisil ehtsail kunstnikel ka jällegi oma sõna sekka öelda...

Kosti Elo

45-aastase näitekunstniku-juubeli puhul

Eesti ajakirjandusse on juba pääsnud teateid sellest, et Kosti Elo't, üht tähelepanuvaimaid soome lavakunsti juhte ja eesti teatri sõpru ning tutvustajaid Soomes, on hiljuti ülemaaliselt austatud ta 45-aastase kunstilise tegevuse juubeli puhul. Ka eesti teatriringkonnil

KOSTI ELO

ei ole ülelignenud oma häälekandja kaudu seda tähtpäeva ära märkida.

Tallinna teatrühimesist tunnevad paljud isiklikult „Tampere Töölisteatri“ direktorit Elo't neist külaskäikudest, mis ta on teinud lõuna poole lahte eriti viimaseil aastail üsna sagedasti — enamasti kevadeti, kui töö omas teatris on juba lõppenud. Kuid vaevalt on meil teatud, et see tagasihoidlik vanahärra, kes nii innukalt jälgib eesti teatrielu ja seejuures eelistab liikuda võimalikult incognito, pole mitte ükski ühe soome nimekaima teatri vastutav juhataja,

vaid ka tegelik kunstiline looja ning kandja, ja, mis ütleb veel enam, üks soome lavakunsti teenekaimaid eestvõitlejaid näitlejana ning eriti lavastajana-näitejuhina.

Kosti Elo teatrimee-elukutse algas juba a. 1895, millal ta 22-aastaselt eas sai Tampere Töölisühingu näiteseltskonna juhatajaks. Järgnes pikk ja pingutuste-, ent ka saavutusterohke näitlejate „Soome Maateatri“, Helsingi „Rahvanäitelava“ ja „Ida Aalbergi Teatri“ kaudu, kuni a. 1919 Elo tuli tagasi oma noorpõlve linna Tamperele ja asus juhtima sealset „Töölisteatri“, mille ta tõstis mõne aastaga väga tunnustatud tasemele.

Oma 1933. a. ilmunud monograafias Kosti Elo't iseloomustab T. I. Vuorenrinne teda kui alati otsimishimulist ja süvenemistahetist lavakunstnikku, kelles on ühinenud jõulised romantilised vaistud otse teadlase tõejanuga ja töötäpsusega. Need omadused on lubanud Kosti Elol saavutada suurt niihästi endisel detailiseeritud realismi ja naturalismi ajastul kui ka hilisemas ekspressionistlikus üldvoolus ning on lõppeks ta viinud mõistuslikult tasakaalustatud ülevale küpsusele, mis on vaba kõigi ismide ühehülgsusest. Seda teed osutavad eriti ta „Hamleti“ tõlgitsused niihästi nimi-osa näitlejana kui ka lavastajana. Oma esimese suurvõidu saavutas Elo 1904. a. just Hamleti rollis, mida ta seoses kogu teosega on hiljem ikka jälle ümber mõelnud ja uudislikult valgustanud.

Loetlemata siin suurimaidki Kosti Elo väga arvukaist suurist saavutusist olgu märgitud siiski see paljuütlev tõik, et soome teatri suurimale isiksusele, Ida Aalbergile, „pole ta elu viimsete päevadeni soome näitlejaskonnast olnud ükski nimi nii armas ja austatav kui Kosti Elo oma.“

See soome teatri „grand old man,“ nagu teda üldiselt nimetatakse, on kõigi oma otsingute pinges osutanud haruldast tähelepanu ka nende allikate vastu, mida võib leida eesti teatri-kultuuris. Tema lavastusel on H. Raudsepa „Mikumärdi“ saavutanud „Tampere Töölisteatris“ suure tunnustuse ning menu. Samuti on Kosti Elo korduvalt rakendanud oma teatris Liina Reimani annet.

*

Estonia teatri „Näitlejate Ühing,“ hinnates Kosti Elo teeneid eesti-soome teatrite sõprus-sidemete loomisel, valis ta oma sõprusliikmeks ja annetas talle vastava märgi.

NARVA TEATER

V. Tolarski operett „HALJAL AASAL“

J. Beneši muusika

Lavastus - A. Lääne, muusikajuht - E. Knuude,
dekoratsioonid - V. Peil, tantsud - E. Kotšnev

Ülal: stseen I vaatusest

Ovaalis: Riina (M. Leek) ja Heino (L. Aimre)

Vasakul: Liisi (A. Ulm-Lääne) ja magister
Pampus (E. Valgma)

Paremal all: Hirlanda (A. Alaküla) ja
Madis (K. Viljur)

Mugavusist ja ebamugavusist teatris tänapäeval ja vanasti

Kui teatrisöber praegusajal soovib veeta oma õhtu Thalia armsate preestrite ja preestritaride seltsis, on tal seda väga mugav läbi viia. Ainus raskus ongi öieti otsuse tegemises ja valiku sooritamises kodu, teatri või restorani jne. vahel. Meie aeg pakub nii palju ajaviidet ja meelelahutust, et näiteks teatrisseminek alati ei olegi iseenestast selge asi. Aga kui otsus kord on tehtud, ei tarvitse härra või proua Publikul enam palju vaeva näha. Kui ta kuulub nüünnimetatud jõukamasse klassi, ta lihtsalt haarab kätte telefonitoru ja tellib endale koha. Kui telefoni ei ole, tuleb näha see vaev, et käia kassa juures pääset ostmas, kui ei või olla kindel sellele, et pääsmeid enne näidendi algust veel saada on. Ostetud pääse garanteerib talle õiguse sissepääsuks ja kõige selle piiramatuks nautimiseks, mida sel õhtul näitelavalt pakutakse. Ta võib olla kindel, et paar-kolm tundi elust veereb jälle kõige mõnusamal kombel ajamerre.

Aga enne seda peab Publikul loomulikult teada olema, mis teatris ette kantakse. Ka selles punktis ei ole praegusajal raskusi, lüüakse vaid pilk ajalehe kuulutusküljele, kus on lühike teade näidendi kohta, mitmes kord seda ette kantakse, kas võib-olla on gastroleerimas mõni eriline suurus, ja mis see kõik maksab. Kui seda asja ei märgata ajalehest, võibakse ometi linnas liikudes alati vahetevahel näha suurepoolsed plakateid, mis rasvaste ja allakriipsutatud tähtedega hüüavad näidendi nime ja muid asjassepuutuvaid seiku. Informatsiooni tegevuski on alati valmis hoolitsema teatrihullu mugavuste eest.

Küllalt aegsasti enne ettekande algust lugupeetav Publik riuetub siis oma parimasse, ajab habemekontsund, pritsib lõhnavett juustesse ja lahkub kodunt. Ta võib teatrisse minna tram-miga, omnibusega, autoga või oma jalgadel — nagu see talle meeldib — piki hästivalgustatud ja -korraldatud tänavaid. Maja suhtes ta ei või eksida, sest valgusreklamid paistavad kaugele ja sissetungiv inimnurd näitab uksekoha kätte. Lugupeetav Publik tuleb eesruumi, kus viisakad teenrid võtavad hoiale ta üliiriided ja vastutavad nende eest. Siis viib tee hästivalgustatud ja soojadesse kõrvalruumidesse, kus võib oodata ettekande algust teatavat märguannet. On mõnus, et eesriie üldiselt tõuseb täpselt, nii et ei tarvitse kulutada aega tühja ootamisega. Kui aeg on käes, näidatakse pääsetähte uksele kummardavale uksehoidjale, minnakse sisse heledalt valgustatud saali, otsitakse kätte koht, see tänaseks õhtuks täiesti päris-

omanduseks kuuluv tool, mille kohta pääsetähed maksab kui eraomanduse volikiri. Ükselt ostetud eeskavalehelt võib lugeda mitmesuguseid andmeid näidendi osatäitjate ja teiste üksik-asjade kohta ning uurida linna äri- ja kaubanduselu kuulutuste kaudu. Saal on soe, iste mugav ja harilikult sellevõrra eesolija istmest kõrgemal, et üle teise pea näeb hästi näitelavale. Tööpoolest ei arvaks lugupeetaval Publikul praegusajal olevat põhjust nurisemiseks, isegi mitte selle poolest, et celtoodud ilukõneline kirjeldus käibki ainult hästivarustatud ja -sisustatud linnateatrite kohta. Samu mugavusi, üldjoontes vaadatuna, püütakse läbi viia ka väikestes asutustes, kuigi loomulikult põhjusil need ei saa hoolitseda oma klientide heaolu eest samal määral.

Sellest hoolimata kodanik Publik veelgi nuriseb mõningate mõnustest häirivate asjaolude üle teatriskäimisega ühenduses. Peab näiteks mõnikord, kui kohatellimine telefoniteel ühel või teisel põhjusel ei õnnestu, seisma pikas piletisabas ostuvõimalust ootamas pool tundi või enamgi aega. Teatrisse minnes tuleb usaldada oma üliirid kitsasse hoiuruumi armutute teatriteenrite puistata, sest väiklased määrused keelavad inimest minemast saali kasukais ja palituis. Ei tohi minna saalis mugavale ja parimale kohale, vaid tuleb istuda toolile, mis kannab pääsetähe numbrit, kuigi see on võib-olla, liiga kaugel näitelavast või jälle nii ühel äärel, et sealt hästi ei näe. Või juhtub ees istuma selline kahemeetrilise pikkusega mees, kelle kehakasv tühistab istme kõrgemast asendist saadava kasu. Et pääseda oma kohale, tuleb käia kitsaid vahesid toolirivide vahel, tuleb hüpata üle inimeste põlvede ja kuulata sapiseid märkusi hilinejate kohta. Või kui ise ollakse jõudnud oma kohale, peab kannatama seda, et mõni hilinenud tungib mööda ja sellejuures sõbralikult, kuid sellest hoolimata tunduvalt astub varvastele. See seik ongi pahimaid tõelisi ebamugavusi praegusaja teatris, ja see pärast Bernard Shaw kord tegigi ettepaneku, et iga pealtvaataja jaoks ehitataks põranda alla oma sissekäik, mille kaudu siis treppi mööda võiks tõusta otse oma kohale. Hea mõte, aga vaevalt võimalik teostada. Ettekande ajal tuleb käituda kombeliselt, ei tohi lärmi teha ega müriseva naeruga avaldada meelt. Õigus käratsemiseks antakse alles näidendi lõpul, aga siis on juba nõnda kiire äraminek, et tollest vabadusest enam mingit tõelist naudingut ei leita. Ka äraminekul ja üliiriite saamisel peab pidama korda ning distsipliini. Halvemal juhul võib kuluda kümme, isegi viisteist minutit enne

MARJE PARIKAS,
Estoniast, märkis jaanuaris oma lavategevuse
15-dat aastapäeva

ANTS ESKOLA,
Estoniast, märkis jaanuaris oma lavategevuse
10-dat aastapäeva

kui saadakse riided. Mõtelge, teater kulutab nii viisteist minutit, veerand tundi lugupeetava Publiku kallist eluajast ja veel kallimaist õhtuminuteist. Aga ebamugavused lõpevad ja, saanud kätte üliirid, pöörab Publik teatrile selleks õhtuks selja ning siirdub jatkama oma kallist olemasolu kas kodukoldele või kuhugi meelepärasesse lokaali.

Nõnda mugavaks on areng ja publiku üha suurenevad nõuded teinud teatrikunstis nautimise. Varem oli selleski suhtes kombeid, harjumusi ja olukordi, mis praegusaja inimesele tunduvad võõrastamapanevaina. Me ei kõnele klassilise aja teatrikunstist, millal teatreid ehitades oli üldjoontes ajanõudeid ja olusid silmas pidades juba mugavusnõudeidki taoteldud, vaid neist lavakunsti rännu- ja uuestisünniaastaist, millede kestes näidend Euroopas hakkas arenema oma praeguse täiuslikkuseni. Kui keskajal ei olnud alatisi teatreid, vaid lavakunst oli rändavate „kommejantide“ viljelemisel, ei pakutud ka publikule suuri mõnusi. Näitelava ehitati kuhugi turuplatsile, ettekannetest teatati kohapealseile elanikele nõnda, et tege-laskond oma täies grimmis moodustas rongkäigu ning trompetite kajades käis mööda platse ja tänavaid, suur poisikeste kari taga, nagu seda mõnikord veelgi harrastavad tsirkuseartistid. Näidendil ajal kogunesid pealtvaatajad lava ümber ja katsusid leida mõnd mügarat

oma jalgade alla, et nad sel kombel võiksid üle teiste peade midagi näha. Üldse ei saanud keegi kindlustada endale paremat kohta varem ega olla julge sellele, et võimalik hea koht pärast vaheaega oleks veel vaba.

Rändnäitlejaist siiski jõuti peagi alatisema iseloomuga teatritegijateni. Esimesed päris-teatrit meenutavad etendused anti mõne suuremapoolse maja õues, kuhu juba enne võis korraldada midagi pingitaolistki „parema rahva“ mugavuseks. Lava oli kuski õue ühes ääres, ja kuna õue ümbritsevail majadel oli rõdusid, vähimalt aknaid, võidi neil hoida kohti sellastele isikutele, kellel oli raha maksa enam. Neil „loozikohtadel“ oli seegi hea pool, et neid ei saanud vallutada nii kergesti teised, kui asjaomane kohaomanik juhtus minema veidi eemale. Kuna kunstlikku valgustust ei olnud, anti etendused päevavalgel ja lageda taeva all. Nii ei võinud ka juhtuda ettekande venimine hilisele tunnile, selle asemel võis aga kapriisne päike minna pilve taha peitu ja hoovihm teha märjaks hariliku rahva õues. Rõdudel ja aknail asuvad pealtvaatajad seevastu pääsevad ka selgi juhul kergemini: nad võivad tõmbuda katuse varju või juba olidki oma kohtadel kaitstud.

Et nägemine tasasel õuel seisjaile ei olnud alati esmaklassiline, seda võib arvata pikema jututa. Oli kindlasti põhjust määrata mõningas keskaegses teatrikuulutusel lõppmärkusega, et

esimesed peavad asetuma kõhuli, järgnev rivi võib istuda maas, selle järgmisel tuleb olla põvil, ja alles nende taga võidakse seista vabalt. Seda seetõttu, et võimalikult paljud võiksid näha näitlejaid. Geniaalne korraldus, aga vaevalt nõustuksid sellega praegusaegsed pealtvaatajad, kuigi lamamispaigaks näidatakse kätte uueaegse teatri puhas ja poonitud põrand. Mis siis, kui ettekanne toimuks turuplatsil — esiridade pileтите müük kahaneks üsna kokku!

Asjad paranesid, kui hakati ehitama alalisi teatreid, kus näitelava oli põrandast märgatavalt kõrgemal ja põrand tagantpoolt tõusis. Paremaid mugavusi oli küll saadaval, aga seal-samas muutusid keerulisemaks sissepääs ja muud asjaolud. Oma raamatus „Old Theatre Days and Ways“ kirjeldab W. J. Lawrence mõningaid isemoodi kombeid, mis olid 15. ja 16. sajandil Inglismaal tarvilisel. Ühe vana üriku järele olid teatrid ehitatud nõnda, et igaüks võis hästi näha lavale. Oli rõdusid, kus oli mõnusam seista kui all rahvatungis. Nii siis maksustati teatriksel tulija pennyga ja see õigustas teda seisma pealtvaatajate ruumis nii heal kohal kui ta suutis seda leida. Kui ta soovis seista mugavamini ja avaramas kohas, läks ta rõdukuuele, maksis jälle penny ja astus sisse. Aga kui talle ei meeldinud seisimine, oli olemas veel kolmas uks, millest sisse astumine maksis jällegi penny, aga selle taga sai juba istuda. Parimatel kohtadel võis istuda juba padjal, aga see maksis muidugi jälle penny. Seal oli aga hea olla, nägi ise ja publik nägi istujat, milline asjaolu oli eriti naistele tähtis.

Välja ja sisse käimine oli aga kehv, kuna teatris ei olnud rohkem uksi kui vaid üks, millest pääsis pealtvaatajateruumi. Praegusi, saali piiravaid jalutusruume paljude ustega ei tuntud. Esimesed teatrid muide organiseeriti vanadesse ehitustesse, kus aga raskused sisseadmisel ja ümberkorraldamisel olid suured. Kardinal Richelieu olevat olnud esimesi, kes laskis ehitada keerdkoridori aastal 1639 ehitatud Palais Royali. Välisuksi, nagu mainitud, ei olnud ehitustel muid kui üks publikule ja teine näitelavale — selle ees tunglesid need õnnelikud, kellel oli õnnestunud hankida endale tool näitelavale. Rõdudele viisid küll seespool omad ukсед, mille avamisel nõuti erimaksu sellele lisaks, mis peauksel oli juba tasutud.

Maksmise viis on küll ajajärkude jooksul olnud väga vahelduv. Hispaania teatrioludest

(esimene päris-teater ehitati Madridis 1579. a., seni oli etendusid antud õuedel ja turgudel) kirjutab üks reisija 17. aastasaja algul:

„Ma ei unusta kunagi oma segadust, kui vaadanud esimese osa neljavaatuselisest näidendist Teatro Reales nägin publikut oma silmade ees vahelduvat. Eesriide langedes pärast esimest vaatust oli minu lähedal istunud väike, lühike mees, ja kohe asus tema asemele suur, pikk mees. Vana proua, kes oli istunud minu ees, andis oma koha noorele tüdrukule, ja kuhu ma ka vaatasin — kõikjal nägin vaid uusi nägusid. Olin hämmastunud, kui keegi ametnik lähenes mulle ja viisakalt palus näha minu pääset. Näitasin seda, mille sisse tulles olin võtnud.

„Aga see on esimesele vaatusele, härra,“ lausus ta. „Kas tahate ütelda, et minu pääse kõlbab ainult esimeseks vaatuseks?“ „Just nii, härra, kui soovite näha teist, tuleb teil osta uus pääse.“ „Aga ma soovin näha kogu näidendi.“ „Sel juhul oleks härra pidanud ostma neli pääset sisse tulles.“

Läksin hankima pääsmeid järgmisteks vaatusteks ja märkasin, et need kõik olid erivärvilised. Esimese vaatuse pääse oli olnud valge, teine oli sinine, kolmas roheline ja neljas kollane. Iga vaatuse vahel publik suuremalt osalt vahetus ja siis tulid ametnikud pääsmeid koguma. Leidsin, et hispaanlased tavaliselt nautivad oma draamat väikeste annuste kaupa, tihti vaadates ühel öhtul vaid ühe vaatuse, teise jälle mõnel teisel öhtul. Teatri ukse taga seisis alati „saba“ ootamas vaatuse lõppemist, et omakorda pääseda teatrisse.“ (Nagu nüüdisajal kinodes.)

Mainigem veel, et Madridi teatrid, kui nad etendasid üht ja sedasama näidendi kauem, ei alanud sellega ka tingimata esimesest vaatusest, vaid lasksid seda tulla järjekaua. Nõnda võis mõni öhtul unine-olija isik vaadata eriõhtutel kogu näidendi kõik vaatused peajoontes ühel ja samal ajal ning pääsis öhtul aegsasti magama. Ei tarvitsenud oodata draama lõppu kesk-ööl, kuna viimane vaatust võis mõnel öhtul olla esimesekski. Võiks ütelda, et publikule mõnuste võimaldamine oli juba haripunktini arenatud, üks ole?

Vanadest kroonikatest võib leida palju lõbusat ja ühtlasi valgustavat endiseaja inimeste kommete ja harjumuste kohta. Seekord lõpetame siiski sellega ja, kui asi lugejaid huvitab, jatkame järgmisel korral.

Järgmises numbris muuseas:

Leo Kalmet — Nukuteatrid Čehhis.

Jänkimees — Kummikrae.

VANEMUINE

H. Raudsepa näidend

„MEES,

KELLE KÄES ON TRUMBID“

Lavastus - K. Aluoja, lavapildid - J. Grünberg

Pildil: Lehmus (R. Ratasapp), Ellen (L. Tubin) ja Sinisalu (I. Pöder)

VANEMUINE

V. Werneri komöödia

„INIMESED JÄÄL“

Lavastus - A. Mering, lavapildid - A. Lepik

Fildil: Pavla (K. Taniloo), prof. Junek (A. Randviir), pr. Junek (A. Tammemets), Zdenek (V. Ader), Hanča (H. Aren) ja Jirka (E. Aumere)

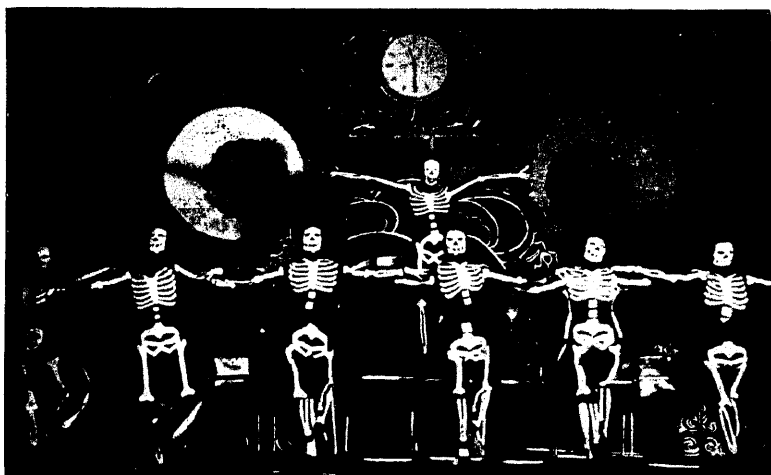
VANEMUINE

Juhan Jaik'i

„PÕRGU“

Lavastus - A. Mering, lavapildid - A. Lepik

Pildil: surmatants IV pildis

Töötute näitlejate teatrid Ameerikas

Mie ajakirja ühes 1936. a. numbris („Teater“ nr. 5 — mai, 1936. a.) kirjeldati lähemalt Ameerika W. P. A. teatreid, mis loodi 1935. aasta sügisel president Rooseveldi korraldusel töötute näitlejate abistamiseks. Alljärgnevalt toome lühikese ülevaate sellest, milliseid tulemusi on seni annud selle omapärase organisatsioon töö teatri alal.

W. P. A. on lühendus nimest Works Progress Administration, see on organisatsioon, kelle ülesandeks on võimaldada tööd töötule intelligentidele, nende hulgas ka töötule näitlejatele. 1932. aastast alates oli näitlejail ja muusikuil küll era-abistamiskorraldus, kuid 13. augustist 1935 riik võttis need kohustused endale, laiendades seda tegevust ja tõmmates kaasa ka kirjanikke ja dekooraatoreid.

W. P. A. juures töötas New Yorgi linnas juulis 1937 umbes 5700 isikut, neist 2800 näitlejat. (U. S. A.-s oli W. P. A. kaudu alaliselt tegevuses 12.000—14.000 näitlejat.) — Pärast 15. juulit 1937. a. vähendati seda arvu ja praeguste andmete järgi leiab W. P. A. kaudu tööd 4000 isikut New Yorgis ja 9000 näitlejat üle kogu U. S. A. Pärast 15. juulit 1937 võivad W. P. A. kaudu leida teenistust ainult Ameerika kodanikud.

W. P. A. omab praegu New Yorgis 3 teatrit ja 5 vabaõhuteatrit, viimaseid kutsutakse „The Caravan Theatre“. Need on liikuvad, annavad etendusi parkides vabas looduses ja on harilikult vaba sissepääsuga. Reisitakse suure veoautoga, mil on järelveetav vanker. Veoautost võib moodustada näitelava. See on 8 jalga kõrge ja näeb välja kui suur raudteevagun, mille külj asendatakse eesriidega. Sellased liikuvad teatrid mängivad vahest ka hoonetes, koolides, koosolekute saalides j. m.

Iga näitleja, muusik jne. saab tasu 23,86 dollarit (ca 86 eesti krooni) nädalas. Teoreetiliselt saavad kõik tasu ühevõrra, tõeliselt võib aga näitleja, kes on eriti andekas või kes esineb peaosas, saada enam; ka võib ta saada kõrgemas astmes tasu teatud teatritehnilise varustuse, näit. riietuse jne., eest. Näitleja võib samuti tegutseda õpetajana, näitejuhina või režissöörina, ja sel juhul on ta tasu suurem. Aastate eest, prosperity ajal, leidis palju näitlejaid, kelle tasu ulatas tuhandesse dollareisse, nüüd piir-

dub see aga ainult dollaritega. Mõni aasta tagasi ei olnud 25.000-dollariline tasu nädalas mingisuguseks harulduseks, siis aga oli krahhi mõõdapääsmatu.

Näitlejad, kes ei ole kaasas õhtuti mängimas, õpivad uusi osi või kordavad vanu; kirjanikud püüavad leida uusi aineid näidendeiks ja dekooraatorid valmistavad uusi dekoratsioone.

Lavastused ei või instruksioonide järgi olla kunagi kallimad kui 10% sissetulekuist, mis-sugune summa on määratud lavastusile ja tehnilisile väljaminekuile. Harilikult on sissepääs, kui see ei ole just täiesti vaba, õige madalalhinnaline, nii et praktikas jääb täiesti võimaluks kinni pidada 10%-st.

Näitlejate ja teiste palgatute tasu ei olene mitte ainult sissetulekuist. Juhtidel, režissööridel jne. on harilikult 2—3 korda suurem tasu kui näitlejail, kuid vastavalt instruksioonidele ei tohi nende palkade kogusumma olla rohkem kui 10% kogu truppi palgasummast.

Repertuaari küsimus tekitab suuri raskusi. Harilikult tuleb ainult 1—2 näidendit repertuaari 300-st, mis loetakse läbi. Autorihonorar ei ole mitte protsentide alusel, vaid 50-dollarilise tasuga näidendilt nädalas, nüikaua kui tükk mängitakse. Kui näidendil on eriti suur menu, siis võib seda samal ajal mängida eri kohtades ja kirjanik saab siis 50 dollarit nädalas iga ettekande eest igast kohast. Samuti tasutakse ka väljaspool W. P. A. seisvaile kirjanikele, kes kirjutavad W. P. A.-le. Näiteks mängiti Sinclair Lewis'i näidendit „It can't happen me“ mitte vähem kui 28 teatris üle U. S. A. korraga. Ta sai tasu 1.400 dollarit nädalas (eesti rahas umbes 5000 krooni nädalas, mis peaks olema heaks tuluks maailma-kuulsusegagi kirjanikule).

W. P. A. organisatsioon on olnud kasu paljudele, aga ka meelepahaks paljudele. Muuseas on tähelepandav, et paljud, kes rohkem või vähem on rakendunud teatri teenistusse, paremate aastate kestes jäävad samale kohale, selle asemel, et otsida endale teist kutset. Sel teel peaks riik ülal pidama ja toetama teatri-proletariaati. On selge, et ainult tõelised näitlejad peaksid saama abi riigilt, ja seda suurema määral kui praegu. Aga kes peaks siis selles asjas kohut mõistma?

K. S. STANISLAVSKI,

Moskva Kunstiteatri rajajaid ja juhte, pühitses jaanuaris 75. sünnipäeva. Stanislavski on üle maailma kuulus oma näitlejatöö meetodiga, millest on korduvalt olnud juttu meiegi ajakirjas.

GOSTA EKMAN,

rootsi kuulsaimaid näitlejaid, suri 12. skp. Stokholmis 48-aastasena. Eesti laiemale publikule on Ekman tuttav filmidest „Karl XII“, „Gösta Berling“, „Faust“ j. t.

Teatrite töomailt

ESTONIA

Beaumarchais' „Figaro pulmade“ klassilisele ning surematule pariislusele järgneb Estonia draamatrupi töös A. Lauteri juhatusel päris üdi-eestiline teos: A. Särevi dramatisering A. H. Tammsaare „Tõest ja õigusest“, pealkirjaga „Andres ja Pearu“. Kandvaiks tegelasiks dramatiseringus ongi need kaks „kanget Vargamäe vanameest“ oma karakterite ja elumõistmise vastolus, kuna teised kujud vahelduvad ligi 50-aastase tegevusaja jooksul. „Andres ja Pearu“ hõlmab kogu „Tõe ja õiguse“ ulatuse, küündides Andrese Vargamäele asumise päevast kuni tema ja Pearu surmani; tegevus baseerub seejuures õigupoolest vaid romaani 1. ja 5. jaole.

Selle eesti suurromaaniga põhimotiivi kujundamisega lavakunstiliseks teoseks tahab Estonia omalt poolt tähistada ta autori A. H. Tammsaare 60-ndat sünnipäeva ja ka anda oluliselt rahvuslikku etendust Vabariigi 20. aastapäevaks. Esietendus on ette nähtud 18. veebruaril.

Operi alal toimub esimene uudissündmus juba 20. jaanuaril, millal tuleb lavale Tšaikovski „P a d a e m a n d“ Olga Mikk-Krulli 25-a. muusikalise tegevuse juubeliks.

3. veebruariks valmib Gounod' „Romeo ja Julia“ Eino Uuli lavastusel. Selle järele tuleb kohe töösse Flotow' „Martha“, mille esietendus oleks juba märtsi algul.

Operitruupil käib juba töö „Rose-Mariega“, mis on publikule üldiselt tuntud filmina.

Tantsu alal on lähemal ajal oodata uudiseid külalisesindajate näol. 28. jaanuaril toimub Läti Riigiooperi balletisolistide esinemine, eesotsas nimedega nagu Pfeiffers, Lemanis jne. 2. veebruaril on Alexander von Swaini tantsuõhtu. Teatavasti peetakse A. v. Swaini iheks suurimaks plastilise tantsu täheks Harald Kreutzbergi kõrval.

EESTI DRAAMATEATER

Detsembris jätkus poolleiolev ringreis Raudsepa komöödiaga „Mees trumpidega“. Viimane etendus anti 13. detsembril Kadriinas, mille järele trupp siirdus Tallinna. Kogusummas mängiti „Meest trumpidega“ nimetatud ringreisil 24 korda. Tallinnas toodi tükk publiku ette esmakordselt 1. jaanuaril ja sai siin nii lavastuslikust kui ka mängulisest küljest pealinna arvustuselt ja publikult täiesti tunnustava vastuvõtu. Kuigi Estonia sama tükki oli enne seda juba mänginud palju kordi, täitis publik ka Eesti Draamateatri saali. Järgnevalt tuli tükk Tallinnas teiskordselt mängu 8. jaanuaril.

Vana-aasta õhtuks andis teater Juhan Jaigi „Põrgu“ mitmesuguste kunstiliste ja päevakajaliste numbrite lisanditega. Näidendi lavastas L. Kalmet ning dekoratsioonid valmistas P. Raudvee. Nii tükk ise kui ka lisapalad võeti publikuga täiskiiulatud maja poolt vastu suurte aplausidega. Tükki kavatakse veel Tallinnas korrata, kuidugi ilma vana-aasta-õhtuliste lisanditeta.

Uuel aastal läheb esimese tükina töösse tšehhi Karel Čapeki „Valge taud“, mille lavastab Ruut Tarmo. Kuna näidend on väga paljude tegelastega, siis ühendatakse sel puhul mõlemad trupid. Tükk on mõeldud peamiselt Tallinnas mängimiseks ja ringreisiks ainult suuremates keskustes — linnades ja alevites. Väiksematesse kohtadesse selle tükiga ei saa minna puht-tehnilistel põhjustel.

Noorsooteater andis viimase etenduse „Aladini imelambi“ 9. jaanuaril, mille järele ta hakkab valmistama uut tükki. „Aladini imelambi II osa on mängitud seega kokku kuus korda. Järgmise tükina on ette nähtud „Murude imekannel“, mille lavastab L. Kalmet.

Nukuetendusi on antud endise kavaga pärast ringreisilt tagasitulekut Tallinnas kolm korda. Sama kavaga kavatakse Tallinnas esineda veel mõned korrad, mille järele asutakse uue repertuaari koostamiseks.

TOOLISTEATER

Kuni 1. jaanuarini 1938. a. on Töölisteater annud 6 esietendust: Jakobson-Särevi „Metsalise rada“ A. Särevi lavastusel, S. Amaglobeli „Hea elu“ P. Põldroosi lavastusel, M. Jotuni „Mehe küljeluu“ A. Särevi lavastusel, Gay-Brecht-Weilli „Kolmekrossi ooper“ P. Põldroosi lavastusel, V. Werneri „Inimesed ajujääl“ A. Särevi lavastusel ja Luts-Särevi „Tootsi pulm“ A. Särevi lavastusel. Eelmiste aastate repertuaarist on korratud seitse lavastust.

Kokku on 1. jaanuarini antud 152 etendust, mida ümarguselt on külastanud 58.000 inimest, keskmiselt iga etendust 380 inimest. Ootamatult suure poollehoiu osaliseks sai „Mehe küljeluu“, mille 26 etendust on külastanud üle 11.000 inimese, keskmiselt etendusel 426 inimest. Kuid veel suurema menu saavutas „Kolmekrossi ooper“, mille 16 etendusel on publikut olnud umbes 7000, keskmiselt etendusel 440. Ka tulude poolest näib „Kolmekrossi ooper“ jäävat esikohale. Üldse on kuni 1. jaanuarini etendustest laekunud Kr. 33.354,47.

Praegu käib teatris kibe ettevalmistustöö kahe uue lavastuse kallal. Jaanuari teisel poolel peab tulema esietendusele R. Blaumani rahvatükk „Rätsepäd Sillamatsil“ P. Põldroosi lavastusel ja veebruari alguseks saab lavaküpsuks W. Shakespeareri „Romeo ja Julia“ A. Särevi lavastusel, H. Maldrega ja H. Raaga peaosades. 24. veebruariks on kavatsus välja tuua üht teost Eesti klassikalisest repertuaarist. Kaalumisel on A. Kitzbergi „Libahunt“ ja J. Kunderi „Kroonu onu“, kuid lõpliku otsust pole veel tehtud. Repertuaaris on veel E. Tammilaane uus meremeeste näidend „Raudne kodu“, üks uus dramatiseering ja mitu tõlketükki, nende hulgas üks muusikalavastus.

VANEMUINE

Eeloleva poolhooaja töö peab jätkuma praeguminevates piirides. Samase dekoratiivselt lihtsa repertuaarivalikuga, tagasihoidlike valgustus- ja lavastusvõimalustega.

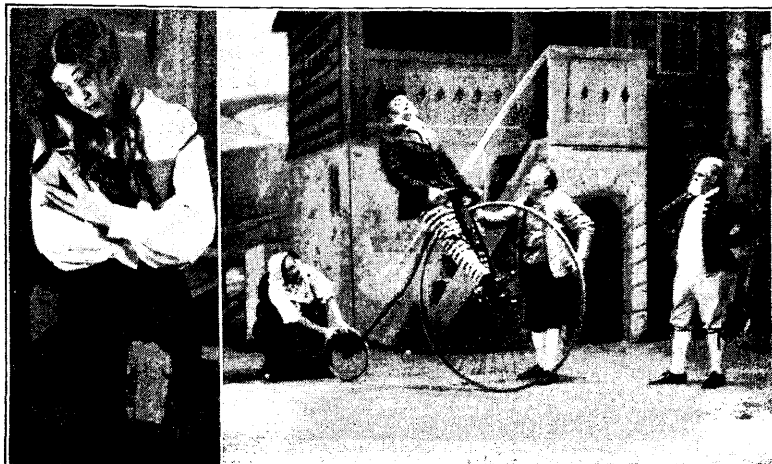
Sõnalavastustest: Rud. Blaumanni „Rätsepäd Sillamatsil“, mis tuleb esietendusele 20. jaanuaril K. Aluoja lavastusel. Sellele järgnevad: Desider-Kosztolányi „Anna Edes“. Ehtne rahvatükk, mis loodetavasti laiemalt hulkadelt leiab elavat

ENDLA

H. Ohlsoni rahvatükk
„VALGE ORG”

Lavastus - E. Lemmiste, lava-
pildid - U. Halla

Pildil: Brigit (M. Mikk) ja stseen
I vaatusest

ENDLA

H. Ohlsoni rahvatükk
„VALGE ORG”

Lavastus - E. Lemmiste, lava-
pildid - U. Halla

Pildil: stseen II vaatusest

ENDLA

H. Ohlsoni rahvatükk
„VALGE ORG”

Lavastus - E. Lemmiste, lava-
pildid - U. Halla

Pildil: tantsupidu II vaatusest

küllastamist. Sama lavastusega rööbiti tuleb harjutusele Luts-Särevi „Kevade“, mis on mõeldud esmajoones noorsoolavastusena. Järgneb Tammsaare-Särevi „Tõde ja õiguse“ dramatisering „Andres ja Pearu“, Wegeneri „Tütarlaps Irene“, L. Lakatosi „18-aastased“ ja F. Karlsoni „Seesam“. Sellele järgneksid suvel korraldatava vabaõhuetenduse eeltööd ning kevadine ülemaaline ringreis. Vabaõhuetendus peaks aset leidma 18. ja 19. juunil.

Muusikalavastustest tulevad teisel poolaastal ettekandele F. Lehári operett „Giuditta“ ja Counod' ooper „Faust“. Märtsi alguseks peaks valmima kauaoodatud tantsetendus — tantsurühmalt.

Operetidest on teatril tagavara-repertuaaris: P. Abrahami „Roxy ja tema meeskond“, K. Komjati „Liblika leitnant“, Leo Ascheri „Armastuse ümber“ ja „Kevad Viini metsas“. Mis neist valitakse, on praegu veel lahtine.

Teisel poolaastal usaldatakse demonstreerida avalikkusele ka õpperühma tegevust. Esimese lavapraktilise tööna tuuakse välja G. Sapolska „Moraalne proua“. Sellele järgnevad kevadpoole veel Luigi Pirandello „Elu, mis ma sulle andsin“ ja kas Linnankoski „Laul tulipunasest lillest“ või Gailiti „Toomas Nipernaadi“.

Algava Vabariigi juubeliaasta puhul püütakse panna erilist rõhku algupärandite lavastamisele. Kui praegu olemasolevatele peaks lisanduma häid algupärandeid, siis ülaltähendatud repertuaaris võib seetõttu tulla mõningaid muudatusi.

UGALA

Pärast 4. detsembrit pole Ugala välja toonud uusi lavastusi, kui mitte arvestada maal antud Raudsepa „Mees trumpidega“ etendusi. Viimane jõuab kodulinnas lavale arvatavasti jaanuari keskpaigu. Uute lavastuste väljatoomisega pole ka erilist põhjust rutata, kuna viimased lavastused — „Küpsustunnistus“ ja „Maja sadamas“ — on mõlemad kassatükkideks ja on viimastel etendustel toonud täissaali publikut. Kui võrrelda äsjamöödunud jõulude ja aastavahetuse kassasid mullustega, siis olid nüüd peaaegu kõikidel vastavatel etendustel kassad märksa suuremad. Samuti on olnud publiku suhtumine viimastele etendustele kõige soojem, mille tõttu Ugala uue aasta algust võib seekord lugeda eriti õnnestunuks.

Pärast H. Raudsepa „Mees trumpidega“ väljatoomist on kavatsusel õppima hakata üht järgmisest kolmest näidendist: Wernereri „Inimesed jää“, Ge „Trilby“ ja Sheriffi „Teekonna lõpp“. Ka algupärandite valik on lahtine.

NARVA TEATER

1937/38. a. hooaja esimesel poolel andis Narva teater kokku 7 lavastust. Etendusi oli kokku 39, publikut 7733 inimest ja kassatulu oli üle Kr. 3000.—.

Sõnalavastuse keskmine vaatlejate arv oli 185 ja keskmine kassa tulu Kr. 66,31.

Võrreldes eelmise hooaja sama ajavahemikuga on tegevus nüüd tagasihoidlikum, mis on tingitud pereheitmisest hooaja algul ja muusikalavastuste tunduvalt kärpimisest. Ka ei korraldatud hooaja esimesel poolel ringreisietendusi.

Majanduslikult on aga Narva teatri käsi käinud paremini ja võib kindlasti oletada, et sama seisus püsimisel (hooaja teine pool on aga alati olnud parem esimesest), võib Narva teater üle pika aja lõpetadagi oma 1937/38. a. hooaja tasakaalus aruandega.

1937/38. a. hooaja teisel poolel on repertuaaris: jaanuaris A. Kitzbergi „Tuulte pöörises“, sellele järgneksid „Mary Dugani protsess“, „Inimesed ajujäl“ ja „Aristokraadid“.

Kindlasti korraldatakse veebruari ja märtsi jooksul ringreisietendusi Rakveres, Kohtla-Järvel, Jõhvis ja Vaivaras.

KANNEL

1937. a. sügisene hooaeg möödus Kandle teatril, hoolimata mitmesuguseist ette nägematuist raskusist, võrdlemisi rahuldavalt, eriti teatri kunstilises osas. Küll tuli teatril, nagu tavaliselt meie provintsil, mõned jõud loovutada teistele teatritele, mõned tegelased siirdusid teisale, kuid sellest hoolimata teatritele truuks jäänud „vana kaardi-

UGALA

H. Raudsepa näidend

„MEES,

KELLE KÄES ON „TRUMBID“

Näitejuht - K. Söödor, lavapildid

- A. Möldroo

Pildil: Olli Naano (H. Kurr),
Kati (M. Raik), Sinisalu (E. Pukk),
Ellen (L. Vohu), Oku (K. Ots)
ja Lehmus (K. Söödor)

UGALA

H. Raudsepa näidend

„MEES,

KELLE KÄES ON TRUMBID“

Näitejuht - K. Söödor, lavapildid

- A. Möldroo

Pildil: Lehmus (K. Söödor) ja
Ellen (L. Vohu)

UGALA

F. Deeni (A. Sepp) näidend]

„MAJA SADAMAS“

Näitejuht - Ed. Tinn, lavapildid

- A. Möldroo

Pildil: Killa (T. Kukkk), Egon
(E. Tinn), Pargas (J. Ots) ja Mih-
kel (A. Juhani)

KURESSAARE
TEATER

L. Fodori komöödia
„VAENE KUI KIRIKU-
ROTT“

Näitejuht: R. Kuljus
Pildil: stseen II vaatu-
sest.

vägi“ pingutas end seda enam, mille tõttu peaaegu kõik etendused leidsid kunstilisest küljest arvustuselt hea vastuvõtu. Uudistena toodi lõppenud hooaja poolal lavale: „Lipud tormis“, „Häda õnneaga“, „Metsalise rada“, „Preili dr. Szabo“ ja „Küpsustunnistus“. Eriti õnnestunud etendusteks võib lugeda „Küpsustunnistuse“, „Lipud tormis“ ja „Häda õnneaga“ lavastusi.

Uutest teatri juure värvatud jõududest äratas tähelepanu „Küpsustunnistuses“ debüteerinud prl. Lany Vois, kellest teater loodab märkimisväärset jõudu. Üldse on pühendatud suurt tähelepanu noorte jõudude hankimisele.

Kibedasti annab end teatri juures tunda näitelava. See on kitsas, madal ja ammu aja nõudeist maha jäänud, mis ei võimalda vajaliselt välja tuua dekoratiivset külge ja näidendi lavale seada nõuetekohaselt. Olgugi et teatrimaja ümberehitamine seisab aastaid päevakorral, pole seni sellega suudetud alata.

Aineliselt võib möödunud hooaega pidada õnnestunuks. Väga elavat poolehoidu leidis teater maakonnas. Sooviavaldusi etendusteks saabus seltsidelt rohkem kui neid suudeti rahuldada.

Uuele aastale läheb teater vastu optimistlikult. Esialgu püsih kavas pühade ajal lavale toodud „Küpsustunnistus“, millele oli erakordne tung. Uudisajadest on ettevalmistusel Werneril „Inimesed ajujääl“, operett „Korneville kellad“, E. Ellori „Peigmees maanteelt“ j. t.

KURESSAARE TEATER

Kuressaare teater võis aasta esimese poole lõpetada rõõmustava edu märkimisega. Teater on annud etendusi Kuressaares 17, maakonnas 12 — kokku 29, neist sõnalavastusi 25, operetti 4. Vaatlejaid on olnud Kuressaares 4106, maakonnas 2385 — kokku 6491

Võrreldes möödunud hooaja sama ajaga on märgata külastajate arvu tõusu. Nii on keskmine külastajate arv käesoleval hooaja poolal etenduse kohta 224 inimest, keskmine kassa etenduse kohta Kr. 86,60.

Lavastusi on olnud 7, neist 4 uut ja 3 eelmise aasta lavastust. Uutest lavastustest said suurima menu osaliseks „Kõrboja peremees“ ja „Kauged rannad“.

Hooaja teise poole esimese lavastusena anti 2. jaanuaril Fodori „Vaene kui kirikurott“, sellele järgneb 22. jaanuaril M. Jotuni „Mehe küljeluu“. Veebruari algul tuleb lavastusele Lutsu „Kevade“. Edaspidises repertuaaris on ette nähtud rida algupärandeid ja üks tõlketeos.

Uued autorihonorari normid ja näidendi-komplektide laenutamistasud

Eesti Näitekirjanike Ühingu poolt on alates 1. jaanuarist 1938. a. pandud maksma uued autorihonorari normid ja näidendi-komplektide laenutamistasud. Uued tasunormid on vastu võetud ühise kokkuleppe põhjal meie suurimate näidendite-kirjastuste ja -laenutajate — Eesti Autorikaitse Ühingu, Eesti Haridusliidu ja Teatrikirjastus Tavet Mutsu — poolt ning on kohustuslikud kõigile, kes eelmainitud organisatsioonide kaudu hangivad endale ettekandeks reptuuaari.

Autorihonorarid

I. Suurteatrid (Estonia, Draamateater, Töölisteater, Vanemuine)

Näidendi etenduselt: esietendus	15 ⁰ / ₀ ,	järgmised	— à	10 ⁰ / ₀
Laulumängu	"	"	— à	12 ⁰ / ₀
Opereti	"	"	— à	15 ⁰ / ₀
Ooperi	"	"	— à	15 ⁰ / ₀
Ettekandeluba ja materjalitasu Kr. 30.—			

Märkus: Autorihonorar tuleb arvestada etenduse brutotulust.

II. Väiketeatrid

Näidendi etenduselt: esietendus	12 ⁰ / ₀ ,	järgmised	— à	8 ⁰ / ₀
Laulumängu	"	"	— à	10 ⁰ / ₀
Opereti	"	"	— à	12 ⁰ / ₀
Kusjuures autorihonorar ühelt etenduselt ei tohi olla vähem kui 8 krooni.				
Ettekandeluba ja materjalitasu Kr. 15.—			

Märkus: Autorihonorar tuleb arvestada etenduse brutotulust.

III. Maalavad

Näidendi, draama jne. etenduselt:

Pisinäidendid (alla 20 lhk.)	Kr. 2.—
1-vaatuslikud	" 3.50
2	" 4.50
3- ja enamvaatuslikud	" 7.50

Laulumängude etenduselt:

Pisilaulumängud (alla 20 lhk.)	Kr. 3.—
1-vaatuslikud	" 4.—
2	" 6.—
3- ja enamvaatuslikud	" 7.50 kuni 10.—

Operettide etenduselt:

1-vaatuslikud	Kr. 5.—
1- ja 2-vaatuslikud	" 7.45
3- ja enamvaatuslikud	" 10.— kuni 15.—

IV. Lastenäidendite honorarid

Pisinäidendid (alla 20 lhk.)	Kr. 1.—
1-vaatuslikud	" 2.50
2	" 3.50
3- ja enamvaatuslikud	" 5.—

Komplekti laenutamistasud

Pisinäidendid	Kr. 1.—	
1- ja 2-vaatuslikud	" 3.—	
3-vaatuslikud	" 4.—	kuni 5.—
Laulumängude ja operettide komplekt	" 5.—	" 7.—

Lastenäidendite laenutamistasud:

Pisinäidendid (kuni 20 lhk.)	Kr. 1.—	
1- ja 2-vaatuslikud	" 2.—	
3- ja enamvaatuslikud	" 2.—	kuni 3.—

- Märkusi: 1) Juhul, kui näidendi autor on teose jaganud piltideks (vaatusteks jagamata), tuleb lugeda üht pilti vastavaks ühele vaatusele.
2) Ettekangetasu, mida ettekandja vabatahtlikult ei maksa ja mida tuleb nõuda tagantjärele, kuigi seejuures ilma kohtuta, on 50% hariilkust normist kallim.

Loetut — nähtut — kuuldut

Kaheksakümnekahe-aastane George Bernard Shaw suudab ikka veel ärritada ja teisigi ärritada. Tal on jällegi midagi öelda, mis ei ole küll uus, aga väga õpetlik. Vanahärra on hiljuti saatnud kõne- ja teatrikunsti õpetajaile lükituse, milles ta kategooriliselt väidab, et tänapäev kõigi kutsete esindajad kõnelevad ja hääldavad paremini kui näitlejad. Viiskümmend aastat tagasi kõnelnud võimalikud nii halvasti, et Shaw süda saanud täis. Nii täis, et ta avalikult protesteeris selle vastu, et preestriameti kandidaat saab oma pühitsuse enne kui ta on korralikult hääldama hakanud. Tol ajal olnud ainsaks viisakat inglise keelt kõnelevaks inimeseks kuninganna Viktoria. Tänapäev valitsevat võimalikud ja poliitilised kõnelemistehnikat täiel määral. Telefonipreilid aga olevat ses suhtes lihtsalt suurepärased. Nii suurepärased, et see on juba liig. Kohtute ees ei võivat ükski halb kõneleja arvestada menu.

Kui tahate kuulda halba keelt, ütleb Shaw, süis minge otseteed mõnesse Londoni teatrisse. Seal piinatakse publikut mingisuguse arusaamatu jobaga. Ja õnnetu autor peab taluma seda, et ta ilusaimaid lauseid räägitakse sodiks. Sün meenub, et ka New York Times'i teatrilisa veergudel võib aeg-ajalt lugeda „publiklaste“ ahastavaid sõnavõtte selle kohta, kui võimatu halvasti ameerika näitlejad hääldavad. Ja „Stage'i“ ühes hooaja ülevaates seisis kõrvuti kaks küsimust ja vastust, nimelt: Kes andis parima kunstilise saavutuse hooaja kohta? Wallace Beery. Kes oli halvima diktsiooniga? Wallace Beery.

Mis on selle kurvastava nähtuse põhjuseks? Shaw arvates see, et näitlejail ja näitejuhtidel on nii palju tegemist valgustuse, kostüümide ja dekoratsioonidega, et neil ei jäägi aega üle lava keskse kunsti, keele jaoks. Shaw eelistab näitlejaid, kes on saanud muusikalise eelhariduse. Sest ooper, mida laulavad ebamusikaalsed inimesed, ei ole kaugeltki nii hirmus kui Shakespeare'i või Shaw näidend, mida kannavad ette näitlejad, kes ei tunne sõnade mausikat ega ole küllaldasel määral treeneeritud kõnelemise kunstis. Ja säärased inimesed julgevad mängida Shakespeare'i!

Meilgi Eestis on esimese järgu näitlejaid, kes seni ei ole suutnud või viitsinud ära õppida eesti keelt ja selle hääldamist. Rohkem ei tahaks praegu öelda.

Pester Lloyd“ pühendab pika ja huvitava artikli sellele kriisile, mida praegu elab läbi Nõuk. Vene teater. Juba mõni kuu tagasi kirjutanud Moskva teatriarvustaja Varšavski ühes Praha ajakirjas Nõukogude Vene teatri uuest orientatsioonist. See uus orientatsioon suundus tookord, varsti pärast Moskva Kunstiteatri kunstilist läbikukkumist Pariisis, kolme üldtuntud vene teatrijuhi — Diki, Taiirovi ja

Meierholdi — vastu. „Uue orientatsiooni“ eeskavaks oli „realismi, rahvapärasuse ja klassilise püramidi mõjulepääs, lõpp lavastaja hegemooniale!“

Suurte näitejuhtide lõpp — kirjutab „P. L.“ — näib nüüd Moskvas tööpoolest olevat tulnud. Nõukogude Vene oli seni Prantsusmaa kõrval teine teatrimaa, mis võis oma plusskontosse kirjutada algatusi režütöös. Stanislavski, Tairov, Meierhold, Baty, Jouvet, Dullin — need on tänapäeva suured lavastajad, kellel on seda, mis müüdi puudub Euroopa teatril: julgust ning sugestivset jõudu järgitult teostada uusi ideid kas ühes publikuga või selle vastu, julgust üldse omada uusi ideid, anda meie lavade naturalismile teissuguseid näitekunstilisi väljendusvõimalusi, olgu see nüüd ekspressionism, liikumiskunst, stiliseeritud lava või lihtsustatud mängu- ja dekoratsioonistiil. Unustamatuks jääb selles mõttes Stanislavski Medea-lavastus Germanovaga nimis-osas: veripunaselt helendav sammus vastu tumedat öötaevast; stiliseeritud lava, aga ühtlasi jõu ning hirmsa saatuse, kohutavaima reaalsuse väljendus.

See teater tundub Venemaa praegustele juhtidele „snobistlikuna ja formalistlikuna“. „Pravdas“ väitis alles hiljuti vägeve Keržentsev, et nõukogude kunst ja nõukogude publik ei või tarvitada säärast teatrit. Iseäranis teravasti astus Keržentsev välja Meierholdi vastu, kelle uus teater Moskvas vahepeal mäletatavasti suleti. Keržentsev heitis talle ette „töölisklassi laostamist müstitismis, sümbolismis ja jumalatsimise läbi ja sellele teele asumist, mida mööda vene intelligents kondis reaktiooni ajal.“ Oma „Revidendi“ lavastuses Meierhold „ülistanud töölisklassi vaenlast“, Ostrovski „Metsas“ toodud välja „reaktsioonilist sisu“ jne.

Tööpoolest, nõukogude-vene teater elab praegu läbi kriisi, mis kuulub teda nuhelnud raskeimate hulka. On kuurvastav, aga õpetlik vaadata, kuidas teatrikultuur, mis pidi tegema propagandat poliitilistele eesmärkidele, on haigestunud oma kavas. Väga võimalik, et kogu teatrikultuur sureb ja ellu jääb ainult propaganda. Hea kunst lihtsalt ei talu propagandistlikke kõrvalülesandeid; hea kunst propageerib ainult üht — iseenmast.

Ühenduses eelmisega on huvitav tutvuda sellega, mida väga tuntud inglise arvustajal (ja näitekirjanikul) St. John Ervine'il „Observer'is“ on öelda nõukogude-vene teemal. Vaadeldes V. Nemirovič-Dančenko uut raamatut „Minu elu vene teatris“ St. John Ervine kõige enam üllatub faktist, et Nemirovič-Dančenko oma raamatust mitte sõnagagi ei puuduta Moskva Kunstiteatri tööd pärast oktoobrirevolutsiooni. Selle teatri töö kahest ajajärgust, eelrevolutsiooniaegsest (1897—1917) ja pärastrevolutsiooniaegsest (1917—1937), nagu oleks Stanislavski silmis olemas ainult esimene, kuna sellele järgnevad kakskümme aastat ei ole nähtavasti mainimiseväärseidki. Mitte ühtki lavastust, mitte ühtki näidendit ei nimeta N.-D., mis kuuluks viimatinimetatud ajajärku.

Aga kuidas see siis klappib, küsib St. John Ervine. Aegajalt viiakse terve laevatäis daame ja härrasid, kellest ükski ei kõnele vene keelt, Nõukogude Venesse, et neile näidata, milliste imetegudega enamlased on hakkama saanud. Vahetevahel kuulub süüraasesse laevatäide ka mõni teatriarvustaja, kes siis tuleb tagasi Londonisse, kõneldes N.-Venel pakutavast uuest draamast toonil, nagu oleks ta naissoost filmihullustaja, kes on kaugelt isiklikult näinud Robert Taylorit. Ja seda nädalaid kestvat ahhitamist ning oitamist! Aga kui käid neile härradele peale, et nad ütleksid midagi konkreetset selle „uue draama“ kohta, siis nad jäävad kummaliselt vaikseks.

See vaikus ei olegi nii kummaline, ütleb St. John Ervine, ja ta aitab oma poolt ainult täiendada Nemirovič-Dančenko vaikust. Pärastrevolutsiooniaegse vene näitekirjanduse kohta ei ole lihtsalt midagi head öelda. Seda näitab St. John Ervine nelja nõukogude vene näidendi najal, mis eelmise aasta lõpul ilmsid ingliskeelses tõlkes. Need on: M. Gorki „Jegor Bulōčev ja teised“ („Tormi eel“), Vsevolod Višnevski „Optimistlik tragöödia“, N. Pogodini „Aristokraadid“ ja I. Kočerga „Aja meistrid“. Gorki — ütleb St. J. E. — on oma parimad teosed kirjutanud ammu enne „suurt revolutsiooni“, kolme teise autori näidendid aga on puhtal kujul propagandatükid, millede kunstiline väärtus võrdub nullile. „Optimistliku tragöödia“ kohta St. J. E. ütleb, et see on kõige sidumatum ja kohtlasem asi, mida ta kunagi on lugenud, kõige rumalam näidend, mis kunagi on tekkinud ühe inimese ajus. „Aristokraatide“ puhul St. J. E. küsib huvitatult, kuidas küll käiks nõukogude-vene näitekirjaniku käsi, kes julgeks čekiste kujutada veidigi halvematena kui inglid. Kas ta näidend pääseks lavale või ootaks teda ennast „likvideerimine“?

Parimaks kolmest viimatinimetatud näidendist St. J. E. peab Kočerga oma, lisab aga sellele, et „ega see ole väga suur kompliment“. Näidendis mängivad suurt osa

abstraktsed mõisted, nagu aja relativsus ja väärtuste uuestiväärtustamine, ja ta lõpeb viisaastakuplaani ülistamisega.

Ja, ütleb St. John Ervine, ei ole mingi ime, et Nemirovič-Danženko „Elu vene teatris“ lõpeb 1917. aastaga.

Vana, paljukogenuid näitekirjanik ja teatritegelane Raoul Auernheimer võrdleb „Neue Freie Presse“ vana-aasta-õhtu-numbris austria ja prantsuse, täpsemalt küll Viini ja Pariisi teatrit. Ta ütleb kohe alguses piltlikult: Pariisi kokaad valmistavad toitu veidi teisiti, aga ka Viini köögil on oma veetlusi. Viinis mängitakse hästi teatrit, suuremas arvus teatreis nüisama hästi ja mõnes teatris veel paremini kui ülistatud eel-sõjaajal, kus Viin „veel“ olnud teatrilinn, mida ta praegu on vähemalt samal määral. Vahe seisab ainult selles, et kolmkümmend aastat tagasi Viinis etendati operette ja laulumänge eriti selleks määratud majades, kuna nüüd sõnalavastusteater võimalust mööda laulab ja lallutab, operetimajja aga on asunud sensatsioonidend ja kriminaal-romaanist unelev kriminaalnäidend. Ka teater armastab „kohtadevahetamise mängu“. Pariisis ei ole seda sel määral märgata, kuigi näit. Musset' „Chandelier“ Baty lavastusel lõpeb kuidagi operetlikult. Üldiselt aga on Pariisi teatrite sõna pühaduseks, ja nagu Pariisi lehed üärmiselt parempoolseist üärmiselt pahempoolseteni kirjutavad üht-moodi head prantsuse keelt, nii kõigis teatreis Montmartre'ist Montparnasse'ini, Champs Elysées'st Odéonini kõneldakse prantsuse keelt samavõrra hästi. Selles on Pariisi teatri salgamatu paremus, ta eeskujulikkuski, mis kõige enam mõjub väljast sissesõitnud teatriküllastajassegi — ka siis, kui ta ei tunnegi prantsuse keelt.

Alguses oli sõna — öeldakse Johannese evangeeliumis ja Pariisi teatris. Aga on ka teatrievangeliste, kes väidavad, et alguses oli zest. See on maksev ka Viini teatri kohta, mil selles mõttes on palju sarnasust itaalia omaga. Pariisi teatris näitleja tõlgitseb autorit, Viini teatris pigemini autor näitlejat. Viinis süüakse õhtust pärast, Pariisis däneeritakse enne etendust. Pariisis on teater seltskondlikum kui Viinis. See seltskondlikkus algab õhtul juba teatrite eesruumis, kus ei aeta asja läbi väikese mulgu nähtamatuks jääva piletimüüjaga, vaid kus pääsetähe omandamiseks astutakse vabalt ja mugavalt asetatud pikerguse laua („bureau“) ette, kus paar mustades kaubedes härrat näib pigemini jagavat peokutseid kui müüvat pileteid. Pariisis tuleb koha kätte-näitamise eest maksa — ka siis, kui oled oma koha ise leidnud. Viinis seda ei ole. Aga ühtviisi armastatakse teatrit nüühist Viinis kui Pariisis. Ja sellest armastusest teater elabki.

Detsembris tuntud prantsuse kirjanik Jean Giraudoux korraldas nii-öelda „teatrit eesrüüdata“. Ta laseb oma uusimas näidendis näitlejaid mängida näitlejaid ja on lavale viinud iseenese, Athéné, teatri direktori Jouvét, valgustajaid ning lavatöölisi jne. Ta „Impromptu de Paris“ ei ole prantsuse laval uueks kunstivormiks. Kõnelda avalikult teatri ja publiku, arvustajate ja näitlejate üle, see on ikka huvitanud, sündigu see nüüd laval või ajalehe veergudel. Nüüsis juba Giraudoux' kuululus kolleeg Molière kirjutas oma „Impromptu de Versailles“, milles ta „Päikesekuninga“ ees avaldas oma soove, kannatusi, viha ja tänu sõpradele ning vaenlastele. Giraudoux on nüüd teinud midagi sarnast, kuigi märksa vähem teraval kujul, teatava taltsutatud ja tsiviliseeritud irooniaga. Mis tal on öelda teatri ja selle probleemide kohta, on huvitav ja sügavgi. Laval on ainult üks näitleja, kes ei mängi iseenmast, vaid kel on osa: teatri ja riigi vahelise vahendaja osa. Ta on väga heatahtlik ja nõustub täiel määral direktor Jouvét'ga, kui see talle seletab, et head teatrit võib meruga teha ainult rahu ajal. „Andke meile head poliitikat, ja meie anname teile head teatrit“.

Suureks autoriks peab Giraudoux meest, kes oma publikule võib tekitada seda tervisele kasulikku tundešokki, mida ta vajab enam kui mõtteid. Kena on, mida Madeleine Ozeray ütleb näitekunsti kohta:

Kui osas tuleb öelda: „Väike kass on surnud“, siis tohib sealjuures ainult mõel-da, et ta on veidi haige, — muidu asi läheb liig traagiliseks ja kaotab oma mõju.

Ja ilusaim puánt: härra Robineau, too eraisik ja rüügimees, tahab teatritele anda head nõu: ta püüab ülaltoodud lauset öelda õige tooniga, aga see ei lähe tal korda: ta ei ole kunagi näinud ehtsat kassi, kui aga süiski, siis see oli siiani kass ja mitte kunagi surnud...

Arvustus küüdab nüühist näidendit kui ka selle ettekannet.

Ferenc Molnár, meilgi omal ajal paljumängitud suure rahvusvahelise kuulsusega ungari näitekirjanik, sai hiljuti 60-aastaseks. Ta esimeseks maailmamenuks oli „Kurat“, millele 1909. a. järgnes „Liliom“, Molnári tugevaim dramaatiline teos. „Liliom“ andis inspiratsiooni František Langeri „Aguli“ ja terve rea agulinäidendite loomiseks. Peale praegunimetatud näidendite on eesti lavadel veel mängitud järgmisi: „Mäng lossis“, „Luik“, „Punane veski“, „Õnnelhädjas“, „Hunt“ j. t.

Molnárit on pärit lause: „Aastaid tagasi loeti iga näitekirjanikku, kes ei olnud igav, lurjuseks.“ Lurjuseks meie võime lugeda iga meest, kes julgeb öelda, et Molnár on kunagi igav olnud.

Juba kolmkümmend aastat on Molnár maailmakuulus. Juba pikemat aega on ta juuksed lumivalged, aga ta viljakus ei ole langenud, ta vaimukus ei ole nõrinenud ja dialoogi värskuselt ta ületab peaaegu kõik oma võistlejad. Muidugi on märgata, et Molnár on „vananenud“. Kas või sellest, et ta tehnika on läinud üha paremaks, ta näidendite kompositsioon üha tihedamaks, ta huumor sügavamaks ja ta ise elutargemaks. Mida enam ta liigub edasi mööda oma teed, seda enam tähelepanu ta pühendab sellele, mis inimeses on head. Hulljulgest satiirikust ja virtuooslike ajaviitetükkide kirjutajast on saanud sügava humanismi filosoof. „Kuradis“ võitis veel kuri printsüüp ja võis isegi sellega hoobelda. „Punases veskis“, „Taevases ja maises armastuses“ kurjal printsüübil tuli rängalt võeldada heaga ja võitu ei tehtud talle enam kergeks. Viimaseis näidendis on „saatana advokaadist“ saanud aususe, hea tahte ja heade tegude eest seisja.

Nõukogude Vene näitekirjanik Škvarkin, kelle varem ilmunud näidendid „Suller“, „Kahjulik element“ ja „Võõraslaps“ on hästi tuntud meiegi publikule, on pärast pikemat vaikinist kirjutanud uue teose „Lihtne tüdruk“, mis tuli hiljuti esietendusele Moskva Satiiri-teatris.

Arustus tähendab, et selles näidendis andekas ja teravmeelne Škvarkin on kaotanud oma stiili, oma ironia ja sarkasmi, oma loominguilise näo. See on lüüriiline komöödia, sisult ja ülesehituselt naiivne ja väheusutav. Siin ei ole karakterite koomikat ega satiiri.

Lugu on mehest, kes satub vaimustusse kõikjal propageeritavast lööksõnast, et „ehu on ilus ja elada on kaunis“, ja tahab ka oma lähemas ümbruskonnas, ühiskelmajas, neid ideid läbi viia. Kasvatustöö kannab muidugi vilja — kuu ajaga on muganejad ja muu kahjulik element muutunud positiivseteks ja innukaiks ülesehitajaks — aga säärane välkkiire ümberkujumine on väheusutav ja võlts. Teoses leiduvat süiski üksikuid häid ja veenvaid stsene.

See pikk eellugu on meie ainult selleks, et oleks põhjust ära tuua mõtlemapanevat järeelmärkust, mida vene kriitik paneb oma teatriarvustuse lõppu: „Sa jäid ilma kõige huvitavamast silmapilgust, — ütles etteheivaltu fuajees rüete selgapanemisel õhetavate paletaga tütarlaps oma sõbratarile, — praegu publik ja näitlejad austasid autorit, lavastajat ja dekoratorit. Stanitzin (lavastaja) seisis laval lilledega ja pakikestega nagu opereti prints, lihtsalt tore oli!“

„Millal ometi lõpetatakse kord publiku lõbustamine sääraste perekondlike austusavaldustega, millela ei möödu nüüd ükski esietendus?“ — hüüab vene arvustaja.

Kas meil oleks selle kohta midagi ütelda?

Detsembrikuu teisel poolel esines Pariisis Salle Pleyel'is hispaania baske. Baskid ise ütlevad, et tants ja laul ei ole neile vähem tähtsad kui leib ja uni. Nagu Pariisi lehed kirjutavad, võidi seda märgata ka kõnealoleva trupi juures, mille ettekanded ei pakkunud mitte ainult folkloristlikku, vaid ka kunstilist huvi. On märgata ka traditsiooni, mis ulatub keskaega ja võib-olla veelgi kaugemale.

Baski tants on ülekaalukalt meeste asi. Ta jahedat joovastust (!? nii kirjutab üks Pariisi arvustajaid) ei lasta osaks saada naistele. See tants on pigemini rütmiline kõndimine, mis vallandub pööritlevas kõrgushüppes. Kõnnitakse „tuure“, mis erinevad maakondade ja teiste traditsioonide järele. Tantsude nimedid: „lõokese tants“, „seasilmade tants“, „vääkese pääsukese tants“ jne. Tantsijad hoitavad endid sirgelt ja teevad üksteisele ühe viisakusega palju kumardusi. Nad kannavad kitsast õuekos-tüümi, mis on arvatavasti pärit kaheksateistkümmendast sajandist. Põlvpiksid suubuvad laiadesse, kellukestega kaunistatud manssettidesse. Külje peal on meestel lühike pistmõök. Mõnesuguseiks rüütlikeks harjutusiks nad tarvitavad ähvardavalt suuri mõöku (või ka ainult keppe), milledega nad „lõövad sümbolisme“, et tarvitada ühe arvustaja väljendust.

Amüüsantne on kõnealoleva trupi orkester. See koosneb ühest smokingis härrast,

kes kirju vesti juure kannab tutistatud šürpi. Vasemal käsivarrel tal ripub trumm, mida ta pulga abil lööb parema käega. Suus ta hoiab umbes neljakümne sentimeetri pikkust flööti, mille kolme avause kallal ta töötab vasema käega. See on primitiivne, teravatooniline, erutav maotaltsutaja-muusika.

Raidkujudena seisab koor, kuhu pääs on lubatud ka naistele. Need riietuvad karmilt, neutraliseerides oma keha kloosterliku viisakusega, aga süiski kirjult ja (mantilla ning peachte kaudu) hispaaniaalikult rõhutatult. Dirigendi õlgadelt langeb majesteetlikult must pelerin.

Nad laulavad kiriku- ja rahvalaule, mis on raskepüraselt elavad, laulavad keeles, mil ei tundu olevat sugulasi:

Aizak, i, Praizkutwo, Praizku, zer diok?

Ardoari geitwo, Praizkutwo, eraiter diok.

Tõlkes: Ütle, Francisco, kuidas su käsi käib? Sa jood liig palju veini, Francisco!

Nad esitavad ka pantomiime, mis kujutavad traditsioonilisi legende, vanasõnu, tüübilisi päevasündmusi: kaluriküla ärkamist, vastuvõttu prefekti juures, esivanemate ohvipidu. Kõige aktuaalsem on stseen, kuidas nad oskavad minna surma — sama kangelasliku lauluga, millega baskid tänapäev marsivad neile pealesunnitult lahingusse.

Toimetuselt

1.

On avatud „TEATRI“ tellimine 1938. a. Vaatamata paberi hinna tõusule ja muude kulude suurenemisele ei kõrgendata ajakirja tellimishinda. „TEATER“ ilmub endises kaustas ja maksab aastas (9 numbrit) endiselt ainult 2 krooni. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja teatrite bürood üle maa. Tellimisraha võib tasuda meie kirjaga postmarkides, maksa meie posti jooksvale arvele nr. 434 või tasuda toimetuses, Tallinn, Vabadusväljak 7—3 („EKA“ maja) iga päev kella 9—3.

2.

Tellijaid, kes ei soovi jätkata „TEATRI“ tellimist 1938. a., palutakse sellest teatada toimetusele hiljemalt 15. veebruariks 1938. a. „TEATRI“ saatmine katkestatakse kõigile, kes on saatnud vastava teate, ja neile, kes ei ole tasunud eelmise aastakäigu tellimisraha. Kõikidele teistele tellijatele jätkatakse ajakirja saatmist ka 1938. a. Tellimisraha tasumise tähtpäevaks on 1. aprill 1938. a.

3.

„TEATRI“ järgmine number ilmub 19. veebruaril s. a. Kaastöö selle numbri jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 7. veebruariks.

SISU: ED. REINING — Saatets viiendale aastakäigule ● N. ANDRESEN — A. H. Tammsaare kirjanduslik looming ● H. VELLNER — A. H. Tammsaare eraelu ● ED. HUBEL — Äärmärkusi mõõdunud poolhooaja kohta Tallinna teatris ● A. ARU — Narva teatrielu 1937/38. a. hooaja I poolel ● A. ÜKSIP — Olga Mikk-Kruul ● H. PAUKSON — Kosti Elo ● Muğavusist ja ebumuğavusist teatris vanasist ja nüüd ● Tööliste näitlejate teatrid Ameerikas ● Teatrite töömailt ● Uued autori-honorari normid ja näidendi-komplektide laenuamise tasud ● Loetut — nähtut — kuuldu ● Toimetuselt ●

Kaas — K. Taev'alt

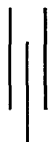
Lisa: 1937. aastakäigu sisuloetelu

Materjalide kasutamine allikat nimetamata on keeldud.

Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri „TEATER“ — V aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● **VASTUTAV TOIMETAJA:** Ed. Reining
 Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august

Toimetuse aadress: Tallinn, Vabadusväljak 7—3 **Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve**
 „EKA“ maja ● **Telefon 479-40** ● **Postkast 357** **nr. 434) ja teatribürood** ● Üksiknumber 35 senti,
Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1 **aastakäik kr. 2.—, välismaale kr. 3.—**

Laevaäri
Ernst Bergmann & K^o

Tallinn, Vabadusväljak 7, telefon 467-31

KINDLUSTUSAKTSIASELTIS

EESTI LLOYD

**SUUREMAID
JA VANEMAI
KODUMAA KINDLUSTUSSELTSE**

ESINDUSED KOGU EESTIS

**KIIRE JA ÕIGLANE KAHJU-
TASUDE ÕIENDAMINE**

EESTI LLOYD

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

RESERVEERITUD

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

KÕIK NÄIDENDID

ostke meilt. Kogu Eestis ilmuv näitekirjandus müügil, ka noorsoo oma. Eesti Haridusliidu väljaannete pealadu.

NÄITELAVADELE

soovitame igasugust pappi, eriti aga laia dekoratsiooni-pappi, värvilisi pabereid, liimi, rõhknaelu, piletiraamatuid, serpentiine jne.

KÄSIRAAMATUIST SOOVITAME

V. Toffer, „Estonia“ maskimeister, „MASKI JUMESTUS-ÕPETUS“. Värvid, nende näolepanemine, parukad ja soengud, üksikute näoosade jumestamine, selgitavad pildid ja värvilised näited. Hind kr. 3.50. R. Engelberg-Otto „HÄÄLDAMISE JA ILULUGEMISE ÕPETUS“. Hind 30 s.

K-Ü. „RAHVAÜLIKOO“

TALLINN, HARJU 48. TEL. 444-39. — PÄRNU MNT. 10. TEL. 446-67.

Trükikoda

ESTOTRÜKK

Tallinn, Suur Karja 8

Telefon 445-25

MÖÖBLEID

ostate ja tellite

soodsaimini

TALLINNAS, SUUR KARJA 18. TEL. 446-89

J. KALLO

MÖÖBLIÄRIST

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

AKTSIASELTS

Telefonid: Juhatus 450-38.
Ladu ja kontor 450-39.

«**VILL**»

TALLINN, V. KARJA 12

Villase ja siidriide kudumine. Riide värvimine, trükkimine ja apretuur.

Villase ja puuvillase lõnga värvimine. Meriseriseerimine.

Meie riided erinevad värvitoonide ja värvi ehisusega, kuna oleme just spetsialiseerunud apretuuri ja värvimise headuse lõsimisele.

LÕNGA JA RIIDE MÜÜK AINULT SUUREL ARVUL.

VABRIK Narvas, telefon 70.
Tallinnas Koplis, telefon 12.

U/Ü. VIKERI TEHASED

NARVA MNT. 15. JAAMA TÄN. 8. TELEF. 318-21

U-Ü. VIKERI TEHASED tootlevad äride, kontorite, büroode, pankade, kohvikute, restoranide, organiseeritud seltskondlike ruumide, samuti ka elukorterite sisustamiseks vajalist mööblit, ilu- ja tarbeasju siseruumide jaoks.

U-Ü. VIKERI TEHASED omavad puutöö, raua- ja vasetöö, poleerimise, nikeldamise ja keevitamise töökojad NARVA mnt. 15 ja JAAMA tn. 8 õuemajas blokk B, II korral. Oma tehastes teostab tellimisi ajakohaselt, hinnalt kättesaadavalt, luues otstarbele vastava vormi ja stiili.

U-Ü. VIKERI TEHASED võtavad tellimisi vastu oma tööstuse kontoris — NARVA mnt. 15 ja JAAMA tn. 8 õuemajas blokk B II korral — igal tööpäeval kella 10—15. Kõnetraat kontoris nr. 318-21.

U-Ü. VIKERI TEHASED, evides endised A-S. Frankonia metalli- ja puutöökojad TALLINNAS, NARVA mnt. 15 ja JAAMA tn. 8, käesolevaga teatab, et alates uue aastaga tegevust on ta alati valmis Teie tellimisi täitma parima hoolsuse ja suurima tähelepanuga.

U-Ü. VIKERI TEHASED ratsionaliseerides tootlemist kergendab lahendada ja teostada ka kõige nõudlikumaid soovet, olles võimeline andma algupärast, rahvapärast ja ainulaadset, samuti kui Euroopa uue aja konstruktiiv-stiilis tooted.

Kohvik

H. Feischner & Poeg

Tallinn, Harju 45

Telef. 445-00

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehase ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

KINDLUSTUS AKTSIA SELTS

EESTI ÜHENDUS

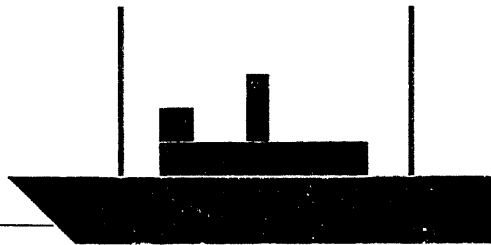
Tallinn, Suur Karja 18

Telefon 445-10

|| TULE ||

veo-, auto-, kasko-, klaasi-, murdvarguse-, õnnetusjuhtumite ja
elukindlustused

Seltsil pole kahjukannatajatega olnud, ühtki protsessi

M E R E M E H E D

TERVITAVAD JA SOOVIVAD

NÄITLJASPERELE

HEAD UUT AASTAT!

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

**P. K. „VÕIEKSPORDI“
KESKMEIEREI**

TALLINN, Jakobsoni 14

Pakub oma tarvitajaskonnale alati hea
kvaliteediga

iga liiki piima ja piimasaadusi

Tellimiste vastuvõtmine telefonidel 305-18 ja 308-64

A/S.

VENNAD KIMBERG

TRAADI- JA NAELATEHAS

TALLINN

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.